

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta
Ústav translatologie

Bakalářská práce

Lenka Zábojová

Komentovaný překlad studie Fonetometría: una propuesta
de protocolo, Phonica, 2, 2006

Annotated translation of the study Fonetometría: una propuesta
de protocolo, Phonica, 2, 2006

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Jana Králová, Csc.

Konzultant Mgr. Radek Skarnitzl, Ph.D.

Praha 2013

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí své práce Prof. PhDr. Janě Králové, Csc. a konzultantovi Mgr. Radku Skarnitzlovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky, které mi ochotně poskytli během psaní této práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 6. 5. 2013

.....
Lenka Zábojová

Abstrakt

Tato bakalářská práce má dvě části: překlad vybraného textu a komentář překladu. Překlad probíhal ze španělštiny do češtiny. Zvolený text je fonetický článek, který se věnuje popisu protokolu fonetometrie. Jeho autorem je Edmon Elgström Misol. Komentář překladu se zaměřuje na analýzu originálu, problémy překladu a jejich řešení a typologii překladatelských posunů.

Klíčová slova: Fonetometrie, komentovaný překlad, problémy překladu, typologie překladatelských posunů.

Abstact

This bachelor's thesis is composed of two parts: a translation of the chosen text and a commentary of the translation. The direction of the translation was from Spanish to Czech. The selected text is a phonetic article which refers to the description of the phonetometry protocol. The author of this article is Edmon Elgström Misol. The commentary is focused on the analysis of the original text, on the problems of the translation along with solution, and on the typology of translation shifts.

Key words: Phonetometry, commentary of translation, problems of translation, typology of translation shifts.

Obsah:

Úvod.....	7
Fonetometrie: návrh protokolu.....	8
Komentář překladu.....	30
1 Překladatelská analýza originálu.....	30
1.1 Vnětextové faktory.....	30
1.1.1 Autor.....	30
1.1.2 Záměr autora.....	31
1.1.3 Adresát.....	31
1.1.4 Místo a čas.....	32
1.1.5 Funkce textu.....	32
1.1.6 Další vnětextové faktory.....	33
1.2 Vnitrotextové faktory.....	33
1.2.1 Téma a obsah.....	33
1.2.2 Stylistická výstavba textu.....	33
1.2.2.1. Funkční styl odborný.....	34
1.2.3 Neязыkové prvky.....	35
1.2.4 Lexikální charakteristika.....	35
1.2.5 Charakteristika syntaxe.....	37
2 Analýza problémů překladu a jejich řešení.....	38
2.1 Lexikální rovina.....	38
2.1.1 Terminologické výrazy.....	38
2.1.2 Kulturní neekvivalence.....	41
2.1.3 Další problémy lexikální roviny.....	46
2.2 Syntaktická rovina.....	47
2.3 Interpunkce.....	49
2.4 Paralingvistické prostředky.....	52
3 Typologie překladatelských posunů.....	52
3.1 Gramatické posuny.....	53
3.2 Kondenzace.....	54
3.3 Zeslabování.....	55
3.4 Zesilování.....	55

3.5 Explicitace.....	56
3.6 Další posuny.....	56
4 Metoda překladu.....	58
Použitá literatura.....	59

Úvod

Text pro překlad jsem si vybírala s ohledem na druhý obor, který studuji – fonetiku. Chtěla jsem využít co nejvíce zkušeností, které jsem za bakalářské studium získala. Nejen tedy ty z oblasti překladu jako takového. Hledala jsem text, který by nebyl zaměřený jen na základní fonetickou problematiku, ale který by naopak byl konkrétnější a případně se věnoval oblasti, která by mě obohatila o nové poznatky. Zároveň jsem se snažila najít text, který by v celém svém rozsahu odpovídal požadavkům na délku překládaného textu. Především proto, aby překlad působil uceleně a blížil se tak reálné situaci, kdy by mohl být publikován. Všechny tyto nároky splňují fonetické články publikované v různých časopisech. V dnešní době se jako nejjednodušší cesta k podobným materiálům jeví internet. Ten jsem také využila. Nakonec jsem si vybrala článek *Fonetometría: una propuesta de protocolo* ze španělského internetového časopisu *Phonica*.

Fonetometrie: návrh protokolu

Edmon Elgström Misol

Laboratoř aplikované fonetiky - LFA (Laboratorio de Fonética Aplicada)

Abstract

In this article we put forward a protocol to make a phonetometry –an objective analysis and measuring system of the vocal range which enable us to learn, in quantitative terms, the vocal situation of a person in a particular point in time. First, we present how the phonetometry works as well as its origins and the development undergone by the instrument to date. Second, the new protocolo, devised to make the phonetometry, is described from two different aspects: the first one relating to the expert responsible for the measuring and the second one relating to the person measured. Finally, the main applications of the phonetometry in the field of music and music teaching, in the voice assessment and diagnosis, and in the spoken voice training are included.

KEYWORDS: phonetometry, voice assessment, singing voice, professional voice and vocal training.

Resumen

En este artículo se presenta un protocolo para la realización de la fonetometría -técnica objetiva de análisis y medición del campo vocal que permite conocer, en términos cuantitativos, la situación vocal de una persona en un momento determinado-. En primer lugar, se realiza una explicación del funcionamiento de la fonetometría, así como de sus orígenes y de la evolución que el instrumento ha experimentado hasta nuestros días. En segundo lugar, se describe el nuevo protocolo que ha sido elaborado para la realización de la fonetometría y que está compuesto por dos partes diferenciadas: una relativa al técnico responsable de llevar a cabo la medición y la otra relativa a la persona a la cual se le practica. Finalmente, se presentan las principales aplicaciones de la fonetometría en el campo de la música y de su docencia, en la evaluación y diagnóstico de la voz y en la formación de la voz hablada.

PALABRAS CLAVE: fonetometría, evaluación de la voz, voz cantada, voz profesional y formación vocal.

Abstrakt

V tomto článku je představen protokol fonetometrie – objektivní techniky pro analýzu a měření hlasového pole, díky které lze získat přesné hodnoty charakterizující hlasový stav určité osoby v daném momentu. Nejdříve jsou vysvětleny základní principy fonetometrie, počátky této metody a vývoj, který zaznamenala do dnešní doby. Další část se zabývá protokolem, který byl popsán pro fonetometrické účely. Protokol má dvě části: první se vztahuje k experimentátorovi, který provádí měření, druhá k testovanému subjektu. Na konci jsou uvedeny základní možnosti využití fonetometrie, a to na poli hudby a jejího vyučování, při hodnocení a diagnostice hlasu a při tvoření řeči.

KLÍČOVÁ SLOVA: fonetometrie, hodnocení hlasu, zpěvní hlas, profesionální hlas a tvoření hlasu.

1. Úvod do fonetometrie: Objektivní nástroj pro analýzu a hodnocení hlasu¹

1.1. Co je to fonetometrie?

Fonetometrie spočívá v měření maximální a minimální hladiny akustického tlaku (dB), který je člověk schopen vyvinout a udržet na daném tónu alespoň po dobu dvou vteřin (Gramming In: Gamboa et al., 1996). Fonetogram je pak grafickou reprezentací hlasového chování sestavenou na základě měření dvou objektivních kvantifikačních parametrů – intenzity (dB) a frekvence (Hz). Výsledky jsou zaznamenány v souřadnicovém grafu.

Konkrétním příkladem je reprezentace naměřených hodnot frekvencí (32,7 – 2 097 Hz, hudební terminologií je to rozdíl šesti oktáv) na horizontální ose a na ose vertikální reprezentace hodnot akustického tlaku, tedy maximální a minimální intenzity (40 – 120 dB), při které je možné produkovat naměřené frekvence (viz fonetogram č. 1)². A to v modulu *Phonetogram* softwaru *Dr. Speech Science*³ pro Windows – verze 4.0. - od *Tiger Electronics Inc.*

Graf, který prezentuje výsledky měření, obsahuje dvě křivky, které udávají maximální a minimální hladinu akustického tlaku, který je respondent schopen vyvinout, a tak vymezují hlasové pole neboli hlasové rozpětí⁴. Ve fonetogramu odpovídá levé rozhraní hlasového pole nejnižším frekvencím, které je sledovaný subjekt schopen produkovat. Pravé rozhraní pak odpovídá frekvencím nejvyšším (Gamboa et al., 1996).

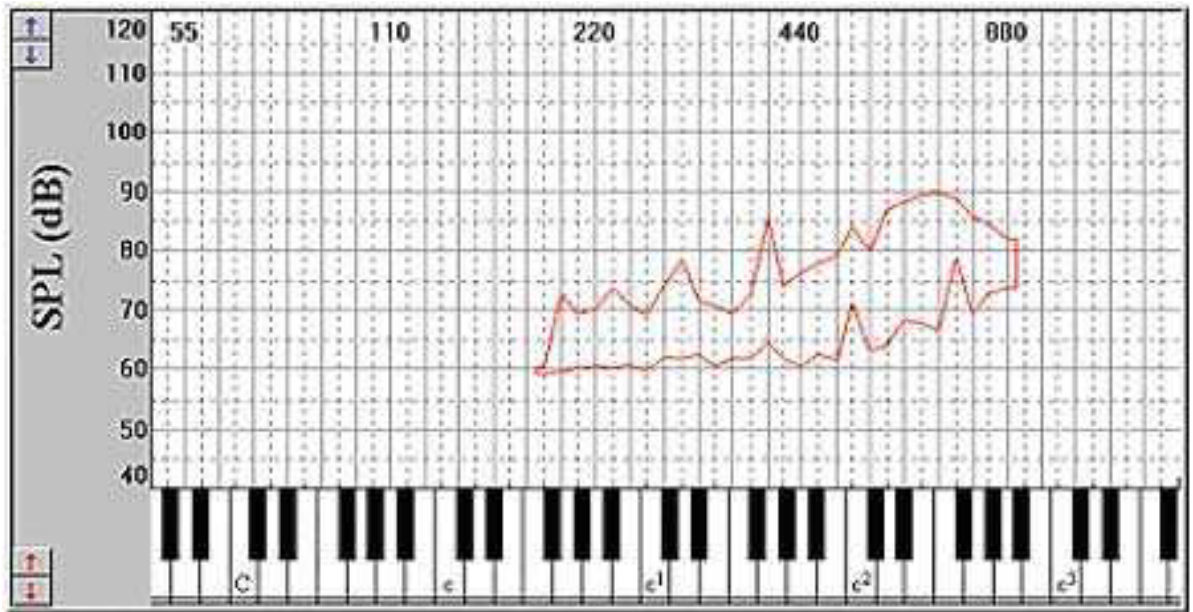
1 Tato práce je součástí výzkumného projektu financovaného španělským Ministerstvem vědy a technologie *Fonetika aplikovaná ve vzdělávání*, referenční č. BSO2002-03479.

2 Fotografie a fonetogramy použité v tomto článku jsou převzaty od Elgströma (2005).

3 *Dr. Speech* je balíček softwaru nezávislého na hardwaru, který pracuje v prostředí Windows. Alternativou k programu *Phonetogram* je software *Voice Range Profile* od firmy *Kay El*, který je součástí balíčku softwaru určeného pro CSL 4300. Existují i další alternativy, jako například soubor nástrojů analytického softwaru *Snack*, který zahrnuje základní fonetogram (<http://www.speech.kth.se/snack/>).

4 Hlasovým rozpětím je míněn tónový rozsah, množina zvuků od nejvyššího po nejnižší, které je subjekt bez větších obtíží schopen zazpívat. Poloha hlasu je pak ta část hlasového pole, která nejlépe danému hlasu vyhovuje (Regidor, 1977, s. 26). Jinými slovy je to prostor, ve kterém se zpívající subjekt pohybuje s lehkostí a ve kterém jeho hlas nejlépe zní (Cobeta, 1996, s. 357 – 365). Výraz hlasové pole označuje kromě tónového rozsahu také dynamický rozsah, tedy intenzitu náležící frekvencím tónového rozsahu.

Fonetogram č. 1

Tabulka k fonetogramu č. 1

	Celkem (Hz)	Celkem (půltóny)	Minimální (Hz)	Nejnižší tón	Maximální (Hz)	Nejvyšší tón
Tónové rozpětí	695	27	185	f#	880	a2

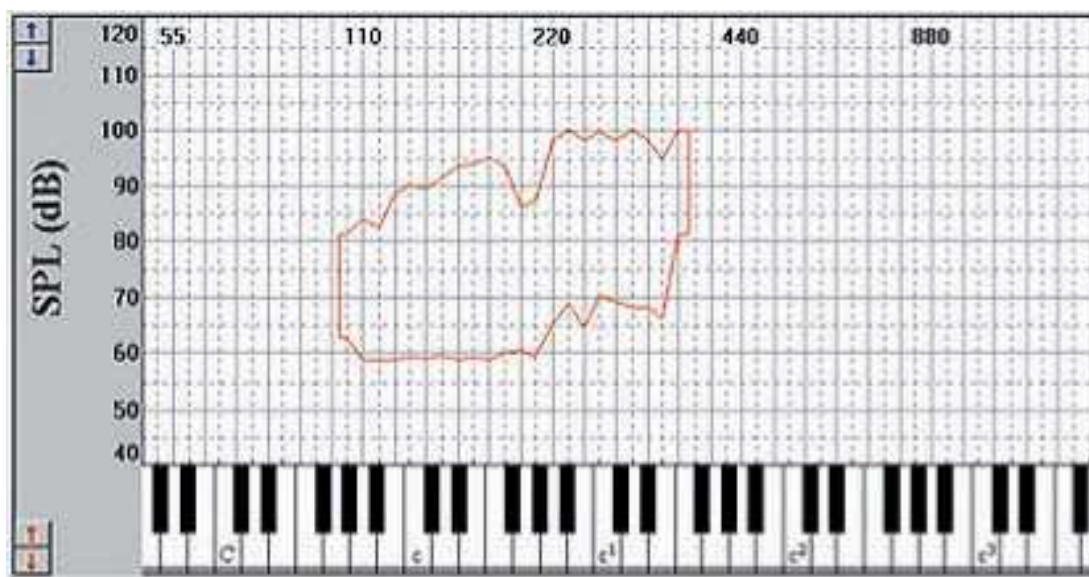
	Celkem	Minimální	Maximální
Dynamický prostor (dB)	30,3	59,2	89,5

Oblast (dB x půltóny)	376,1
-----------------------	-------

Fonetogram se, v případě zmíněného počítačového programu, uvádí vždy společně s tabulkou, ze které lze vyčíst přesné hodnoty týkající se jednotlivých měření. Pokud se jedná o tónový rozsah, bude zobrazovat maximální a minimální naměřenou frekvenci (Hz), společně s odpovídajícím názvem tónu, dále příslušnou amplitudu vyjádřenou v půltónech. Co se týče dynamického rozsahu (dB), uvádí tabulka maximální a minimální naměřenou intenzitu a dále pak celkový rozsah produkovaných intenzit.

Výsledky takto pojatého pokusu jsou velmi užitečné. Umožňují nám přesně sledovat vývoj hlasového pole konkrétní osoby v průběhu určitého časového období včetně těch nejmenších změn parametrů, ať už jde o frekvence nebo intenzity. Tyto aspekty by pouze subjektivním pozorováním byly nezaznamenatelné. Jak drobné změny, hlavně co se týče hladiny zvuku, nám tato metoda umožňuje zachytit, je vidět při srovnání fonetogramu č. 2 a č. 3. Šlo o měření hlasového pole jedné osoby, studenta zpěvu, ve dvou různých obdobích.

Fonetogram č. 2

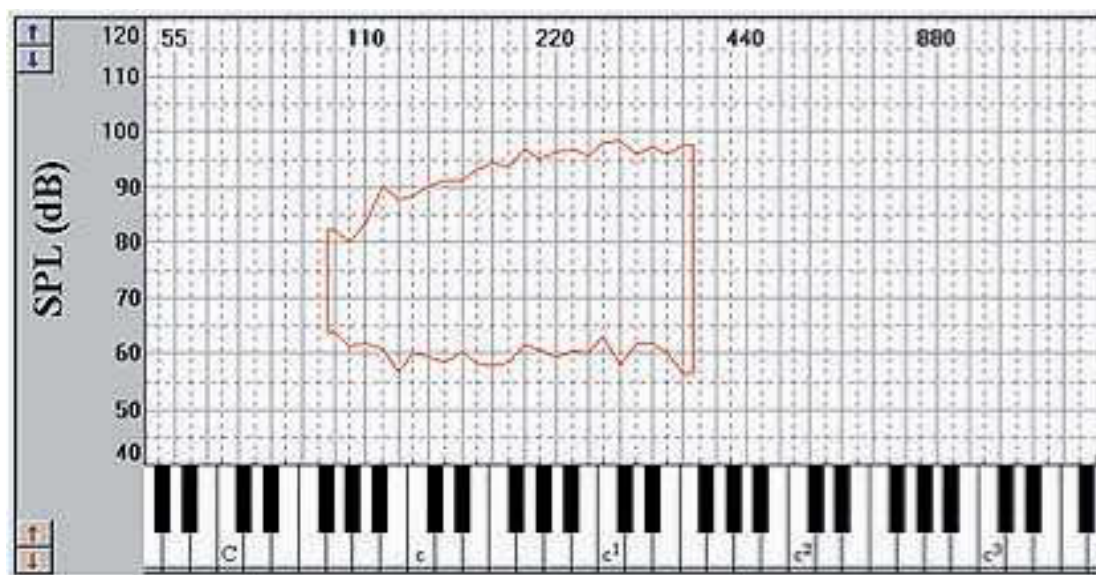
Tabulka k fonetogramu č. 2

	Celkem (Hz)	Celkem (půltóny)	Minimální (Hz)	Nejnižší tón	Maximální (Hz)	Nejvyšší tón
Tónové rozpětí	245	21	104	G#	349	f1

	Celkem	Minimální	Maximální
Dynamický prostor (dB)	53,3	48,7	102

Oblast (dB x půltóny)	722,9
-----------------------	-------

Fonetogram č. 3

Tabulka k fonetogramu č. 3

	Celkem (Hz)	Celkem (půltóny)	Minimální (Hz)	Nejnižší tón	Maximální (Hz)	Nejvyšší tón
Tónové rozpětí	251	22	98	G	349	f1

	Celkem	Minimální	Maximální
Dynamický prostor (dB)	41,6	56,4	98

Oblast (dB x půltóny)	745,9
-----------------------	-------

1.2. Vznik a vývoj fonetometrie

Pokud jde o vznik a vývoj fonetometrie, je třeba zmínit, že od počátku byla nazývána různě. První název – „hlasová křivka“ - z roku 1953 byl od Calveta. Vycházel z grafické reprezentace výsledků testování. O několik let později, v roce 1972, Komiyama pojmenoval proces analýzy jako „fonogram“ (Perelló, 1996). Byl to také on, kdo o pět let později navrhl metodu, jak zaznamenávat křivky automaticky, a ne manuálně. Nakonec, v roce 1977, vznikl název, který se ve fonetometrii používá dodnes - „fonetogram“ - autorem je Dejonckere (Perelló, 1996). V angličtině, kde fonetogram figuruje především jako komerční nástroj firmy *Kay El*, je nazýván *Voice Range Profile*.

Fonetometrie začínala jako poměrně zdlouhavá manuální metoda měření a zaznamenávání jednotlivých hlasových frekvencí a příslušných maximálních a minimálních intenzit. Používal se k tomu klavír, případně klaviatura a sonometr. Dnes, s využitím dostupných informačních technologií, je měření i zaznamenávání mnohem jednodušší a rychlejší.

Co se týče samotného testování, stačí mít specializovaný počítačový program a mikrofon.⁵ Program umožňuje přehrát nahrané zvuky a shromažďuje frekvence a jim odpovídající intenzity, které automaticky zaznamenává do souřadnicového grafu. Na monitoru počítače je možné sledovat přesnou lokalizaci frekvencí (Hz), společně s intenzitami (dB), v grafu v době jejich produkce.

Průměrný čas potřebný pro fonetometrické měření se pohybuje, pokud má testovaný subjekt slušný sluch, kolem třiceti minut. Tento čas zahrnuje i dobu potřebnou k informování subjektu o průběhu testování před jeho započítím – což je nezbytná součást protokolu fonetometrie (Elgström, 2002, s. 83).

⁵ Vzhledem k tomu, že zvukové karty mají často velmi rušivý vstup „mic“, je lepší připojit mikrofon na mikrofonní zesilovač (například mixážní pult se zesilovačem).

2. Fonetometrický protokol

Aby byl způsob fonetometrického testování vždy stejný, a získaná data tak byla co nejspolehlivější, je třeba ustanovit protokol. Jeho návrh je představen v následující části. Zahrnuje i aspekty základního protokolu analýzy, které popsali Le Huche a Allali (1984, s. 40-41), Sulter et al. (1994, s. 1076-1085), Fernández González (1996, s. 186-191), Gamboa et al. (1996, s. 102-106) a Perelló (1996, s. 226-232).

Fonetometrický protokol byl navržen po dlouhém období fonetometrického testování v Laboratoři aplikované fonetiky na Barcelonské univerzitě v letech 1999 – 2001. Během tohoto období proběhla rozličná testování studentů učitelství hudby, vyučujících hudby na různých typech škol, studentů zpěvu a zpěváků. Jinými slovy osob, které se zpěvem zabývají profesionálně.

Po proběhnutí této experimentální fáze byl navrhovaný protokol použitý při měření hlasového pole v doktorské studii „*Adekvátnost hlasového pole učitelů hudby*“ (Elgström, 2005). Testování proběhlo dvakrát během školního roku a byly mu podrobeny čtyři skupiny vybrané ze studentů bakalářského oboru Učitelství hudební výchovy, kteří absolvovali volitelný předmět týkající se hlasové výchovy. Výsledky pak umožnily sledovat, jak ovlivnila výuka vývoj hlasového pole studentů v daném období.

Výzkum se realizoval v průběhu tří akademických roků, 2001/2002 – 2003/2004, v Laboratoři aplikované fonetiky na Barcelonské univerzitě. Účastnila se ho téměř stovka respondentů – studentů, kteří v tomto období absolvovali volitelný předmět *Hlasová technika zpěvu*. Šlo o studenty bakalářského oboru Učitelství hudební výchovy na Pedagogické fakultě (Facultad de Formación del Profesorado) Barcelonské univerzity.

2.1. Protokol

Protokol navržený pro fonetometrická měření sestává ze dvou částí. Jedna se zaměřuje na testovaný subjekt – protokol respondenta. Druhá se zaměřuje na experimentátora – protokol experimentátora.

Fonetometrický protokol

a) Protokol respondenta

Držení těla a typ dýchání

Pozice respondenta v laboratoři nebo testovací místnosti

Produkce zvuků

b) Protokol experimentátora

První fáze: technická stránka měření

Před zahájením měření

Při zahájení měření

Druhá fáze: důležité aspekty průběhu měření

2.1.1. Protokol respondenta

Sestavení protokolu respondenta je nezbytné. Už podle Kenta a Rosembecka (Fernández González, 1996) existuje přímá vazba mezi výsledky testování a instrukcemi, které respondent dostal před jeho zahájením. Proto jsou respondenti před každým měřením, když už jsou připraveni před mikrofonem, informováni o tom, jak testování probíhá, a zároveň o správném držení těla a typu dýchání, které je vhodné dodržovat. Dále získají informace o pozici, kterou zaujmou v testovací místnosti a nakonec o způsobu, jakým produkovat zvuky, které budou zaznamenávány. Díky těmto informacím by se výsledky měření měly co nejvíce blížit realitě.

Obrázek č. 1

2.1.1.1. Držení těla a typ dýchání

Prvním bodem protokolu respondenta je držení těla a typ dýchání, které je vhodné při měření dodržovat. Respondent by měl stát⁶ a měl by věnovat pozornost následujícím doporučením:

- Rovnoměrně rozložit váhu těla na obě nohy.
- Mírně pokrčit nohy tak, aby došlo ke zpevnění stehenních svalů a rozložení váhy na obě nohy.
- Boky mít rovnoběžně s trupem těla.
- Stát vzpřímeně bez nadměrného prohnutí v trupu.
- Ramena nechat uvolněná a dole.
- Používat abdominální dýchání (dýchání do břicha).

⁶ Pro fonetometrická měření je vyhovující jak pozice vestoje, tak pozice vsedě. Pozice vestoje byla zvolena pro tento protokol proto, aby bylo pro respondenty snadnější kontrolovat abdominální dýchání (dýchání do břicha).

2.1.1.2. Pozice respondenta v laboratoři nebo testovací místnosti

Ohledně pozice respondenta v laboratoři nebo testovací místnosti je třeba dodržovat následující body:

- Udržet výchozí pozici po celou dobu testování. Výchozí pozice se záměrně nenachází přímo naproti experimentátorovi, především kvůli pohodlí respondenta, ale zároveň kdykoli umožňuje vzájemný oční kontakt.
- Vždy udržovat asi 30centimetrovou vzdálenost mezi mikrofonem a ústy respondenta. Zvláštní pozornost je třeba věnovat nezkracování této vzdálenosti při produkci tónů s vysokými frekvencemi.

2.1.1.3. Produkce zvuků

Ohledně vlastní produkce zvuků je třeba informovat respondenta o následujících požadavcích, které by měl mít na paměti od začátku až do konce měření:

- Pozorně poslouchat každý zvuk, který bude respondent reprodukovat po přehrání experimentátorem pomocí speciální klávesnice, kterou obsahuje počítačový program.
- Tóny reprodukovat vždy až po doznění zvuku generovaného počítačovým programem. Pokud by totiž mezi zvukem generovaným počítačem a reprodukcí respondenta nevznikla pauza, mohl by být do hlasového pole respondenta zahrnut i vygenerovaný zvuk.
- K reprodukci zvuků využívat vždy vokál „A“.
- Při produkci požadovaných zvuků nevyužívat techniku *falzetu*, není předmětem testování.
- Tóny produkovat nejprve s dynamikou *mezzoforte*, kvůli získání jistoty o správné výšce tónu, poté zesilovat až na maximum a znovu zeslabovat až na minimální možnou intenzitu daného tónu.
- Při produkování nejvyšší nebo nejnižší intenzity tónu nikdy nedosahovat úplných mezí vlastního rozsahu.

Obrázek č. 2

2.1.2. Protokol experimentátora

Protokol zaměřený na experimentátora, osobu, která realizuje fonetometrická měření, se dále dělí na dvě části. Zatímco první fáze předchází samotnému měření a zaměřuje se na kontrolu technického zázemí, druhá fáze se týká měření jako takového.

Pokud jde o experimentátora, kromě toho, že musí znát a ovládat veškeré technické zázemí, stejně jako zvolený počítačový program, je důležité, aby šlo o hudebního odborníka s foniatrickými znalostmi. A to proto, že aby mohlo být testování prohlášeno za platné, je třeba při měření průběžně sledovat různé aspekty produkce zvuku.

2.1.2.1. První fáze: technická stránka měření

Co se týče technického zázemí, které se bude využívat při fonetometrických měřeních a které je vhodné zrevidovat před zahájením měření, je třeba, aby měl experimentátor pokaždé na paměti následující věci:

2.1.2.1.1. Před zahájením měření hlasového pole

Před zahájením měření hlasového pole, než se respondent dostaví do laboratoře nebo testovací místnosti, je zapotřebí provést následující opatření:

- Zajistit, aby hlasitost reproduktorů spojených s počítačovým vybavením a mixážním pultem byla pro každé měření nastavena stejně.
- Provést prostřednictvím sonometru kalibraci intenzity frekvencí, které budou produkovány počítačovým programem.
- Provést kalibraci okolních šumů – známých jako *background sound* – také pomocí sonometru. Účelem je zabránit tomu, aby počítačový program zaznamenával zvuky produkované respondentem se stejnými nebo vyššími intenzitami jako jsou intenzity pocházející z přístrojů v laboratoři nebo v testovací místnosti (například hluk počítačového ventilátoru nebo zářivek). V případě, že testovací místnost není dostatečně izolovaná, musí být do kalibrace zahrnuty navíc také zvuky a hluky přicházející zvenku.

Obrázek č. 3

Obrázek č. 4

2.1.2.1.2. Při zahájení jednotlivých měření

Při zahájení měření hlasového pole, poté, co byl respondent náležitě o všem informován a je připraven před mikrofonem, je třeba dodržovat následující zásady:

- Přizpůsobit mikrofon výšce respondenta tak, aby se nacházel před ústy dotyčného v přímé vzdálenosti 30 centimetrů.

Obrázek č. 5

Obrázek č. 6

- V případě, že hlasový stav respondenta není uspokojivý, přesunout fonetometrické měření na jiný den, kdy bude přijatelný.

2.1.2.2. Druhá fáze: důležité aspekty průběhu měření

Ve chvíli, kdy se respondent nachází ve správné pozici před mikrofonem, může začít samotné fonetometrické měření, neboli měření hlasového pole nebo hlasového rozpětí.

V této fázi se po respondentovi především chce, aby spontánně a přirozeně produkoval dlouhý, držený, středně silný vokál „A“. Splnění této podmínky umožňuje zjistit základní hlasovou frekvenci každého respondenta a na základě ní pak určit, od jaké frekvence je vhodné zahájit měření hlasového pole.

Pokud byla zjištěna základní frekvence – F0, může začít samotný proces měření. Základní frekvenci je třeba zprostředkovat respondentovi počítačovým programem se zabudovanou klávesnicí. Respondent je požádán, aby frekvenci reprodukoval (vždy při použití vokálu „A“) středně silně a poté zesiloval, aniž by tón přerušil, až na maximum a znovu zeslaboval až na nejnižší možnou intenzitu.

Obdobně se měření odvíjí u dalších chromaticky se snižujících tónů. Nejnižším tónem je ten, který je respondent ještě schopen reprodukovat relativně pohodlně. Od nejnižšího tónu se přechází opět k tónu základnímu a chromaticky se postupuje tentokrát směrem nahoru až k nejvyššímu tónu, který je respondent schopen produkovat.

V průběhu měření by se měl experimentátor postarat ještě o následující záležitosti:

- Zajistit v laboratoři nebo testovací místnosti absolutní ticho, aby se zamezilo interferenci mezi měřeným zvukem a případným šumem nebo jiným náhodným zvukem, který by mohl být zaznamenán do hlasového pole respondenta.
- Sledovat, aby vzdálenost mezi mikrofonem a ústy respondenta zůstávala stále stejná, tedy 30 centimetrů, aby bylo umožněno správné fungování počítačového programu. Speciální pozornost je třeba věnovat produkci vysokých a silných tónů, kdy se může objevit spontánní tendence vzdálenost zkracovat.
- Zamezit, aby respondent při testování viděl na obrazovku s výsledky fonetometrického měření. Zvláště pokud jde o druhé měření, kdy už respondent může znát charakteristiku svého hlasového pole z prvního měření. Eliminuje se tak riziko, že respondent ztratí motivaci, když uvidí, že nedosahuje kýžených výsledků, a v důsledku toho bude na hlas více tlačit, aby tak rozšířil své hlasové pole.
- Dbát na to, aby při produkci tónů nebyl používán jiný vokál než „A“ nebo aby omylem nedošlo k náhradě vokálu za názvy not.
- Zajistit, aby pro produkci žádného tónu nebylo užíváno techniky *falzetu*. V případě,

že by k jejímu užítí došlo, je třeba zaznamenané údaje smazat a měření dané frekvence opakovat.

- Eliminovat v rámci možností přítomnost jiných osob v laboratoři nebo testovací místnosti při měření, aby se zajistilo pohodlí respondenta.

Obrázek č. 7

3. Využití fonetometrie

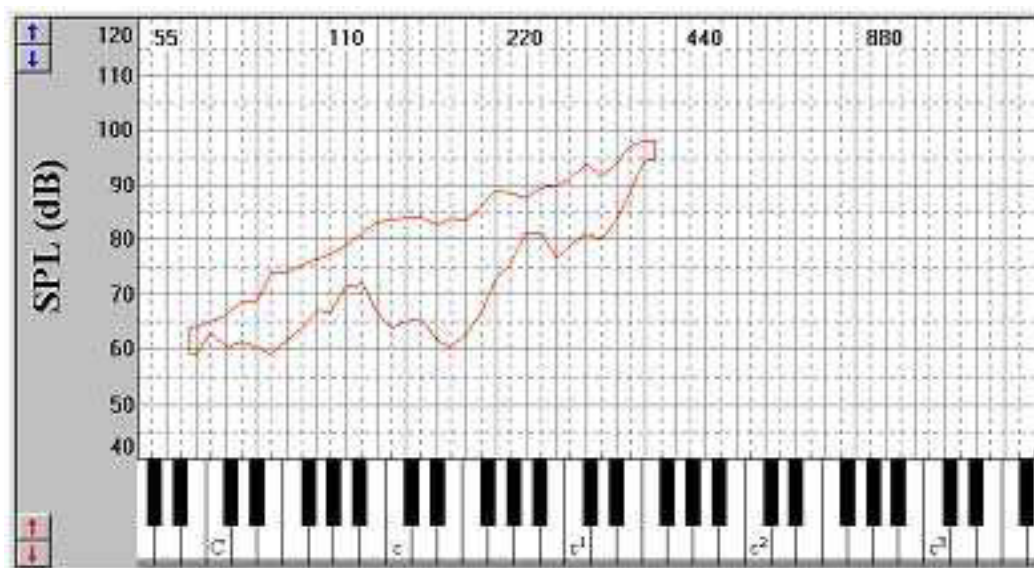
Fonetometrie se ustálila jako jeden z hlavních nástrojů objektivního měření a hodnocení hlasu. Je to rychlá a důvěryhodná metoda, která nahrazuje subjektivní systémy využívané pro analýzu, klasifikaci a získávání hodnot lidského hlasu. Mezi základní hodnoty hlasu, které je možné fonetometrickým měřením získat, patří, podle Elgströma (2002, s. 84-85), především těchto pět údajů:

- Přesné zjištění hlasového pole nebo hlasového rozsahu konkrétní osoby v určitém okamžiku. Jde o postižení frekvencí a s nimi souvisejících intenzit.
- Objektivní zhodnocení hlasového pole konkrétní osoby, ať už z hlediska frekvencí, nebo intenzit. Porovnání výsledků prvního a druhého fonetometrického měření a případné zhodnocení účinku práce s hlasem na zvětšení hlasového pole.
- Zjištění hlasových možností a limitů konkrétního hlasu z fonetogramu nebo hlasové mapy získaných na základě charakteristik hlasového repertoáru.
- Určení polohy hlasu, která je v daném hlasovém poli v místě největší amplitudy nejefektivnější.
- Určení tónů, mezi kterými se mění hlasové rejstříky.⁷ V grafu jsou taková místa znázorněna jako zlomy⁸ nebo přiblížení hraničních křivek na intenzitní úrovni (viz fonetogram č. 4).

7 Hlasový rejstřík: homogenní sled tónů, které jdou v rámci hlasového rozsahu od nejnižšího po nejvyšší a jsou produkovány stejným způsobem. U zpěvu se uvažuje o třech různých rejstřících: prsním nebo hrudním pro hluboké tóny, středním nebo smíšeným pro středně vysoké tóny a hlavovým pro vysoké tóny (Cobeta, 1996). Tóny, kde se mění jeden rejstřík v druhý, se nazývají přechodovými. U lidského hlasu se projevují dva typy přechodových tónů: spodní, mezi prsním nebo hrudním a středním nebo smíšeným rejstřikem, a vrchní, mezi středním nebo smíšeným a hlavovým rejstřikem.

8 V případě školeného hlasu jsou tyto zlomy téměř nezatelné, naopak u neškolených hlasů je jasně zřetelné jedno až dvě zúžení, která odpovídají tónům v místě přechodu mezi hlasovými rejstřiky (Le Huche a Allali, 1984).

Fonetogram č. 4

Fonetometrie je vzhledem k informacím, které lze díky ní získat, využitelná v mnoha oblastech (viz dále). Tyto oblasti se dělí do dvou skupin: hudba a učitelství hudby, hodnocení a diagnostika hlasu včetně profesionálních mluvčích.

3.1. Využití fonetometrie v hudbě

Přímé využití fonetometrie v oblasti hudby a učitelství hudby lze rozdělit do tří skupin podle potenciálních uživatelů: dirigenti a zpěváci sborových těles, studenti zpěvu a profesionální zpěváci, učitelé hudby na různých typech škol.

3.1.1. Dirigenti a zpěváci sborových těles

Dirigenti mohou využít fonetogramy k přesnému zařazení zpěváků do jednotlivých hlasů. Z fonetogramů lze zjistit hlasové pole zpěváka a díky transparentnosti grafů pak není problém vytvořit odpovídající pěvecké skupiny. Případně, pokud mají někteří ze zpěváků menší rozsah hlasového pole, umožňují fonetogramy sledovat, jak působí hlasový trénink na jeho rozšiřování a na přizpůsobení se dané poloze hlasu. Díky tomu mohou tito zpěváci dosáhnout při zpěvu většího uspokojení.

3.1.2. Utváření hlasu zpěváků

Pro studenty, stejně jako pro jejich pedagogy, jsou fonetogramy základní pomůckou při učení. Objektivním hodnocením, díky kterému lze zjistit stav a vývoj daného hlasu a zároveň zhodnotit účinnost dosavadní hlasové výuky. Pro učitele je fonetogram dalším vodítkem, kromě vlastního úsudku na základě poslechu, jak dále úspěšně rozvíjet práci s daným hlasem.

Stejným způsobem umožňuje fonetometrie profesionálním zpěvákům sledovat vývoj jejich hlasu v průběhu kariéry a na základě výsledků volit vhodný hlasový repertoár.

3.1.3. Příprava učitelů hudby pro různé typy škol

Učitelům hudby na základních a středních školách a profesorům na konzervatořích, kteří používají hlas jako nástroj pro výuku, poslouží fonetometrie, nezávisle na konkrétní specializaci pedagogů, ke zjištění charakteristik jejich hlasového pole. Ze zjištěných údajů pak mohou posoudit adekvátnost svého hlasu vzhledem k aktivitám realizovaným se žáky.

3.2. Další využití fonetometrie

Využití fonetometrie na jiných profesních polích se týká především hodnocení a diagnostiky hlasu, včetně profesionálních mluvčích. Pokud jde o hodnocení hlasu, umožňuje fonetometrie lékařům na ORL a foniatrům zjistit hlasové pole a zhodnotit hlasové funkce pacienta. A společně s dalšími metodami napomáhá ke zjištění a určení možných patologických jevů. Fonetometrie se v tomto případě považuje za komplementární metodu při diagnostice.

Profesionálním mluvčím - tedy těm, kdo přímo využívají svůj hlas pro práci (vyučující na různých typech škol, herci, hlasatelé, moderátoři, řečníci) - fonetometrie umožňuje zjistit nejpřirozenější, a z hlediska intenzity tedy nejlépe využitelnou, polohu hlasu. Zároveň jim fonetometrie poskytuje informace, jestli je třeba speciálně procvičovat určitou oblast hlasového pole v zájmu dosažení většího frekvenčního nebo intenzitního rozsahu, který pak poskytuje větší možnosti hlasových modulací a snižuje mluvní úsilí.

Bibliografie

COBETA, I. (1996). La voz cantada. In: R. García-Tapia & I. Cobeta (Eds.), Diagnóstico y tratamiento de los trastornos de la voz (s. 357-365). Madrid: Garci.

ELGSTRÖM, E. (2002). El fonetograma como instrumento objetivo de análisis y evaluación de la voz. Principales aplicaciones en el campo de la música y de su enseñanza. Eufonía. Didáctica de la Música (s. 24, 80-88). Barcelona.

ELGSTRÖM, E. (2005). Adequació del camp vocal dels mestres de música. Disertační práce. Departamento de Didàctica de l'Expressió Musical i Corporal de la Universitat de Barcelona. Barcelona.

FERNÁNDEZ GONZÁLEZ, S. (1996). Unidad básica de valoración acústica. In: R. García-Tapia & I. Cobeta et al., Diagnóstico y tratamiento de los trastornos de la voz (s. 186-191). Madrid: Garci.

GAMBOA, J., MARTÍN, C. & DEL PALACIO, A. (1996). Fonetograma. In: R. García-Tapia & I. Cobeta et al., Diagnóstico y tratamiento de los trastornos de la voz (s. 102-106). Madrid: Garsi.

LE HUCHE, F. & ALLALI, A. (1984). La voix. Anatomie et physiologie, Pathologie, Thérapeutique Pathologie vocale. Sémiologie; Dysphonies dysfonctionnelles (volumen 2). 2. svazek. Paříž: Masson. Španělský překlad: (1994). La voz. Anatomía y fisiología, Patología, Terapéutica: Patología vocal: Semiología y disfonías disfuncionales. 2. svazek. (Překlad 2. vydání z roku 1991). Barcelona: Masson.

PERELLÓ, J. (1996). Evaluación de la voz, lenguaje y audición. Barcelona: Lebón.

REGIDOR, R. (1977). Temas del canto. La clasificación de la voz. Madrid: Real Musical.

SULTER, A. M., WIT, H. P., SCHUTTE, H. K. & MILLER, D. G. A. (1994). Structured Approach to Voice Range Profile (Phonetogram) Analysis. In: Journal of Speech and Hearing Research, 37, (s. 1076-1085).

KOMENTÁŘ PŘEKLADU

Konkrétní jevy, kterými se budu v komentáři překlada zabývat, budu demonstrovat na ukázkách z obou textů, originálního i překladového. Přestože budu uvádět čísla stránek, nepůjde o přesné citace – v ukázkách nebudou uvedeny původní odkazy na poznámky pod čarou, aby se nemísily s těmi, které budou funkční pro analýzu. Pro všechny ukázky použiji obyčejný typ písma i na místech, kde byla původně kurziva, protože tou budu vyznačovat spojení, kterých se daná problematika týká.

Budu se soustředit zejména na charakteristické jevy jednotlivých částí analýzy. Jsem si ale vědoma toho, že není v mých silách popsat veškerou problematiku, která při konfrontaci originálu a překladu vyvstává. Proto si to ani nekladu za cíl.

1 Překladatelská analýza originálu

Při analýze originálu překladu jsem se nechala inspirovat knížkou Christiane Nordové - *Text Analysis in Translation* (2005).

1.1 Vnětextové faktory

1.1.1 Autor

V první řadě jsem se zaměřila na informace, které zjistí o autorovi článku běžný čtenář, aniž by musel využívat jiné zdroje než stránky internetového časopisu, pro který byl článek napsán. Tyto informace jsou opravdu velmi stručné. Je to ale dané právě typem média, tedy tím, že se jedná o časopis internetový.

Přímo z článku se čtenář dozví, že autorem je Edmon Elgström Misol, působící v Laboratoři aplikované fonetiky (Laboratorio de Fonética Aplicada – LFA). Na webových stránkách časopisu lze dále dohledat informaci o tom, že je členem redakční rady časopisu. Z autorova jména a z faktu, že časopis vydává Barcelonská univerzita se dá usuzovat, že Elgström je katalánského původu. Přispívá k tomu i to, že původní verze článku je v katalánštině.

Prozkoumáním internetových zdrojů jsem o autorovi našla další informace relevantní

pro analýzu originálu. Edmon Elgström Misol (*1962, Barcelona) zaměřil svá studia na oblast hudební didaktiky. V současné době působí na Pedagogické fakultě (Facultad de Formación del Profesorado) Barcelonské univerzity. Pořádá kurzy a účastní se konferencí s hudebním a didaktickým zaměřením. Věnuje se publikační činnosti především v oblasti problematiky hlasu jako nástroje výuky¹.

Z dostupných informací vyplývá, že má Elgström k tematice článku velmi úzký vztah. Lze tedy předpokládat značný stupeň odbornosti. Článek má být ale didakticky zaměřený, aby byl přístupný širšímu publiku. Tento požadavek Elgström bezpochyby splňuje.

1.1.2 Záměr autora

Záměr autora není v příspěvku explicitně vyjádřen, nicméně z celé koncepce je docela zřejmý. Cílem článku, a tedy autorovou intencí, bylo nejprve stručně seznámit čtenáře s fonetometrií, a poté se detailněji věnovat postupům při jejím využívání v praxi, a to tak, aby text i přes velmi specifické téma byl přístupný co nejširšímu spektru čtenářů. Tato koncepce odpovídá odborně-didaktickému zaměření celého časopisu.

1.1.3 Adresát

Adresáty originálního textu jsou především čtenáři internetového časopisu Barcelonské univerzity. Zaměření časopisu předpokládá u adresátů určité znalosti fonetiky. Nicméně se bere v potaz, že jde o volně dostupné médium. Tematika je sice odborná, pojetí je ale také didaktické.

Kromě oborového zaměření adresátů je také důležité zmínit, že článek je určen španělskému publiku. Ještě konkrétněji – překládaná verze příspěvku je určena publiku ovládajícímu kastilštinu. (V původní verzi je článek určen katalánskému publiku.) Přestože se jedná o text s odborným zaměřením, který se v obecné rovině nijak netýká konkrétního španělského prostředí, a neměl by tedy být problém s převodem místních reálií, počítá autor s presupozicemi španělských recipientů. Jedná se především o oblast systému školství, který je v České republice jiný, a o používání odlišných počítačových programů a softwarů ve španělském a českém prostředí. V prvním případě bylo nutné rozdíly v překladu kompenzovat, v druhém případě to nebylo možné (viz 2.1.2 Kulturní neekvivalence).

¹ Zdroj: http://www.materialmusical.com/edmon_elgstrom.html

1.1.4 Místo a čas

Článek byl publikován v roce 2006 v časopise PHONICA, který vychází prostřednictvím internetu jednou ročně. Jde o výlučně internetové periodikum. Za místo publikace by se dala považovat Barcelonská univerzita, protože právě tam sídlí Laboratoř aplikované fonetiky, která časopis zaštiťuje. Toto prostředí se projevuje také v tom, že příspěvky do časopisu mohou být zasílány v kastilštině, katalánštině nebo angličtině. Kastilština a angličtina jsou standardní pro odborné časopisy ve Španělsku. Možnost katalánštiny je specifická právě pro tuto oblast. Elgström využil této možnosti a příspěvek napsal v katalánštině. Překládaný článek je tedy verzí originálu.

Prostředí Barcelonské univerzity se projevuje konkrétně i v analyzovaném příspěvku. Výzkumy byly realizovány na studentech a akademících této vysoké školy. Veškerá použitá technika byla také univerzitní, stejně jako laboratoře, v kterých testování probíhalo.

Jak už bylo zmíněno výše (viz 1.1.3 Adresát), místo provádění výzkumů odráží realitu španělského systému školství, kterou bylo v překladu pro českého příjemce potřeba kompenzovat.

Časový rozdíl mezi analyzovaným textem (2006) a překladem je sedm let. Tento odstup jsem v překladu nijak nezohledňovala.

1.1.5 Funkce textu

Převažující funkcí textu je funkce informativní. Ta je charakteristická pro odborně didaktický styl. V příspěvku najdeme ale i konativní funkci, a to především v částech, které nabádají, co vše je zapotřebí dodržovat v konkrétních fázích fonetometrického měření, např. „...es necesario hacerle considerar los siguientes aspectos...“ (s. 9 originálu) nebo „que, (...) se consideren y respeten los siguientes aspectos...“ (s. 13 originálu).

1.1.6 Další vnětextové faktory

Jedná se o původní psaný text, ve kterém se neobjevují prvky specifické pro projev určený k přednesu. Fakt, že se jedná o internetové médium neovlivňuje článek jako takový. Projevuje se ale v oblasti doplňujících informací (o autorovi, nakladatelství, místě a době vydání...), které jsou oproti tradičnější tištěné verzi stručnější. Díky tomuto typu média se časopis stává přístupnějším a rozšiřuje se tak okruh potencionálních čtenářů.

1.2 Vnitrotextové faktory

1.2.1 Téma a obsah

Hlavním tématem článku je fonetometrie. Nejprve se autor zaměřuje na vymezení pojmu fonetometrie a vysvětlení hlavních bodů pro orientaci v jejích měřeních. Elgström se ve stručnosti věnuje i vývoji fonetometrie. Nejpodstatnější část se detailně zabývá fonetometrickým protokolem. To odpovídá i samotnému názvu článku; hlavní téma je explicitně vyjádřeno v názvu. Poslední část příspěvku se týká využívání fonetometrických měření v praxi.

Text je díky jednotné tematice a stylu koherentní a jeho obsah odpovídá očekáváním, jaká mohou mít čtenáři na základě vnětextových faktorů.

1.2.2 Stylistická výstavba textu

Stylistická výstavba odpovídá zvolenému tématu a obsahu, funkci a dalším textovým faktorům.

Při následující charakterizaci tohoto bodu budu vycházet převážně z Příruční mluvnice češtiny (kolektiv autorů, 2008).

V rámci objektivních stylů by byl překládaný text definován jako připravený oficiální monologický psaný projev, nekontaktní vzhledem k nepřítomnosti adresáta, adresní vzhledem

k zaměření na určité publikum, věcně informativní² z hlediska komunikační funkce a nevázaný na komunikační situaci.

Vliv subjektivního stylu na text je nevyhnutelný, ale vzhledem k tomu, že autorův subjektivní styl neupoutává pozornost, nebudu se mu v této analýze věnovat. Faktory, které ho ovlivňují, by z velké části vyplývaly z bodu 1.1.1, který se zaměřuje na osobnost autora.

Dominantním funkčním stylem je styl odborný, který může být dále definován jako odborněpraktický a odborněpopularizační. Náležitosti obou těchto podkategorií text splňuje. Praktické zaměření je zřejmé z bodů definujících jednotlivé kroky při fonetometrických testováních. Popularizační složka je dána faktem, že text bez problémů pochopí i čtenář nezasvěcený do této problematiky.

1.2.2.1 Funkční styl odborný

Čechová (Současná stylistika, 2008, s. 208) definuje odborný styl jako „Styl jazykových projevů, jejichž funkcí je formulování přesného, jasného a relativně úplného sdělení s dominující pojmovou složkou (...). Při stylizaci sdělení je potlačena jeho emocionalita, neměly by však být potlačeny ostatní pragmatické složky komunikace.“ Této definici překládaný text odpovídá.

Jako charakteristický rys odborného stylu zmiňuje Čechová intertextovost, která je dána návazností na předchozí poznatky daného oboru. I Elgströmův článek disponuje množstvím citací a odkazů. Ty se samozřejmě řídí španělskými zásadami citací, které bylo pro český překlad potřeba upravit. Jednou z nejběžnějších českých citačních norem je ISO 690, nicméně ve foneticky zaměřených publikacích se používají různé modifikace této normy; záleží na požadavcích redakce, kde článek vychází. I přesto existují určité tendence, které se většinou dodržují. Těch jsem se, vzhledem k potenciálnímu místu publikace, držela při překladu. Upravovala jsem jak citace v textu, tak závěrečnou bibliografii. Stejným způsobem jsem pojala i svůj seznam použité literatury.

Článek splňuje kritéria odborného stylu i z hlediska textové výstavby, tedy horizontálního a vertikálního členění. Horizontální členění zahrnuje věcný a výstižný název, abstrakty ve třech jazycích (španělštině, angličtině a katalánštině), úvod (vymezení fonetometrie a stručné seznámení s jejím vývojem), stať (zabývá se protokolem, tedy postupy při fonetometrických měřeních), závěr (shrnuje možnosti využití fonetometrie) a bibliografii.

² V tomto případě jde pouze o nejzákladnější rozdělení na funkci věcně informativní a estetickou. Nejde o konkrétní specifikaci funkce jako v bodě 1.1.5.

Jednotlivé kapitoly (úvod, stať a závěr) se dále dělí na menší tematické celky.

U vertikálního členění se jedná především o dodržení logického uspořádání myšlenek a další vnitřní členění textu, ke kterému jsou využívány poznámky pod čarou nebo odlišné typy písma. Spadá sem i intertextovost.

Slohový postup také odpovídá zvyklostem odborného stylu. V tomto případě se mísí slohový postup výkladový a popisný.

1.2.3 Nejazykové prvky

V článku se vyskytují tři typy nejazykových prvků – grafy, tabulky a obrázky. Grafy a tabulky jsou pro odborný styl charakteristické. Reprezentují výsledky různých pokusů a měření. Elgström využívá grafy pro znázornění hlasových křivek, které vymezují hlasové pole. V tabulkách uvádí přesné hodnoty, které hlasové pole charakterizují. Obrázky slouží k odlehčení textu a podporují didaktický ráz, protože vhodně doplňují a názorně ukazují některé vysvětlované body, a zpřístupňují tak text i čtenářům, kteří se ve fonetickém prostředí běžně nepohybují.

1.2.4 Lexikální charakteristika

Na lexikální rovině se projevuje, že je text zaměřený na širší publikum. Pro odborný styl jsou charakteristické terminologické výrazy. Ty se v článku samozřejmě vyskytují. Nicméně je jich jen omezené množství. Na začátku jsou pojmy vysvětleny. Dále v textu se „nové“ termíny vyskytují jen zřídka. Díky tomu je text dobře srozumitelný i čtenářům, kteří nejsou s problematikou blíže seznámeni. Termíny se týkají především popisu hlasového pole. Nejvýznačnější jsou výrazy jako *fonetograma*, *campo vocal*, *volúmen o nivel de presión sonora*, *conducta vocal*, *margen dinámico* nebo *curva vocal*.

Elgström dále pracuje s názvy počítačových programů pro různé softwary. Tyto názvy se ale objevují jen v první kapitole, takže pro snadné pochopení článku nepředstavují žádné úskalí.

V celém článku se vyskytuje jeden velmi specifický typ chyb na lexikální úrovni. Jak už bylo dříve zmíněno, překládaný text je verzí katalánského originálu, jehož autorem je také Elgström. Jedná se tedy o autorský překlad. Chyby vznikaly interferencemi mezi kastilštinou a katalánštinou. Nejčastěji se tento problém projevil ve slově *fonetometría*. V katalánštině

fonetometria. Slova se liší pouze délkou /i/. To si autor často neuvědomil a používal slovo s krátkým /i/, ne ale ve všech případech. Několikrát se v textu také vyskytl katalánský člen *les* místo kastilského *las*. Vliv katalánštiny se projevil i ve tvarech slov zakončených na -ó místo -ón (*versió, medició* – s. 2 originálu). Dalším případem je katalánská spojka *i* místo kastilského *y* v odkazech na publikaci autorů *Le Huche i Allali*. Zajímavé je, že většina chyb je koncentrována na začátku článku. V prostřední části se chyby objevují jen výjimečně, ke konci jejich počet opět narůstá.

Odkaz na katalánštinu je patrný i v názvu univerzity *Universitat de Barcelona*, v tomto případě jde ale o oficiální název univerzity a tento tvar je zcela na místě.

Trochu zvláštní je téměř synonymické zaměňování slov *sonido* a *tono, tono* a *nota* (viz 2.1.1 Terminologické výrazy).

V úvodu odstavců se poměrně často objevuje slovní spojení *en lo que respecta* nebo *respecto a*. Přestože se tyto výrazy nevyskytují v odstavcích, které na sebe bezprostředně navazují, bylo by vhodnější je na některých místech nahradit jiným spojením.

V článku jsem odhalila i drobné ortografické chyby. Chybný tvar *Sciencie* v názvu softwaru (s. 2 originálu), chybějící tečku v názvu softwaru *Dr. Speech* (poznámka pod čarou - s. 2 originálu), tečku navíc v názvu *Kay El*. (poznámka pod čarou – s. 2 originálu), slovo *Windows* napsané s malým *w* (poznámka pod čarou - s. 2 originálu), chybně nebyl přízvuk označen ve slově *periodo* (např. s. 4 originálu), chybějící přízvuk ve slově *cuadriceps* (s. 8 originálu), opakující se předložku *de* ve větě „...se ha optado utilizar la posición *de de* pie.“ (poznámka pod čarou - s. 8 originálu) nebo *o* místo *0* a tečka navíc v označení základní frekvence *Fo*. (s. 12 originálu).

Zvláštní je použití slova *informando* jako substantiva, pravděpodobně místo *informante*.

„...cada *informando* se encuentra frente al micrófono en el escenario de la medición (...) a la ubicación del *informando* dentro de la sala de mediciones...“ (s. 8 originálu)

Pominu-li interference katalánštiny, neprojevuje se nijak výrazně v textu autorův osobní styl, což odpovídá zásadám odborného stylu.

Odborný styl by měl být neosobní. To se projevuje i v analyzovaném článku. Neosobní forma je vyjádřena **gerundiem** - např. „...y *prestando* atención a los siguientes aspectos:“ (s. 8 originálu), **větou jednočlennou** - např. „...es necesario informar a los participantes de los siguientes aspectos...“ (s. 9 originálu), **infinitivem** – např. „*Conocer* con precisión el campo

vocal o gama vocal de una persona...” (s. 14 originálu), **neosobním pasivem** – např. „...*se realiza* una explicación del funcionamiento de la fonetometría...” (s. 1 originálu), **opisným pasivem** – např. „...se describe el nuevo protocolo que *ha sido elaborado*...” (s. 1 originálu), **opisnou vazbou s participiem** – např. „La gráfica (...) *está constituida* por...” (s. 2 originálu).

Výjimkou je sloveso ve tvaru rozkazovacího způsobu ve formě vykání – „En este aspecto *obsérvese*...” (s. 4 originálu)

1.2.5 Charakteristika syntaxe

V článku se objevují středně dlouhé věty. Středně dlouhé z hlediska španělského úzu; v českém prostředí by působily jako dlouhé. Proto byla v překladu souvětí často dělena do více vět. Většinou se jedná o souvětí podřadná. Jednou z nejčastěji užívaných spojek je *que* (v různých obměnách, například ve spojení s předložkou).

Text disponuje velkým množstvím vsuvek. Ty bývají oddělené buď čárkami (,) nebo pomlčkami (-). Např.:

„En lo que respecta al origen y la evolución de la fonetometría³, es preciso comentar que este instrumento, *desde su creación*, ha sido designado de maneras diversas.“ (s. 5 originálu)

nebo

„Llevar a término la calibración del ruido de fondo de la sala *-conocido como background sound-*, igualmente mediante un sonómetro.“ (s. 11 originálu)

3 V originále je na tomto místě chybně v písmu neoznačený přízvuk nad /i/ - *fonetometria*. Chybu jsem opravila, protože tato část analýzy se této problematice nevěnuje.

2 Analýza problémů překladu a jejich řešení

2.1 Lexikální rovina

2.1.1 Terminologické výrazy

Na lexikální rovině se objevilo nejvíce problémů, které bylo nutné řešit. Jednou z nejdůležitějších věcí byl správný překlad terminologických výrazů, které jsou pro odborný styl stěžejní. Většinou jsem překlad termínů konzultovala s Mgr. Radkem Skarnitzlem, Ph.D., případně jsem se řídila referenční literaturou. Přestože dominantním stylem článku je styl odborný, není text terminologickými výrazy přesycen. Proto si mohu dovolit zde uvést řešení překladu téměř všech termínů (případně terminologických spojení), které byly problematické.

- *técnico responsable de llevar a cabo la medición/a término las fonetometrías/persona encargada de realizarlas - experimentátor*

→ V češtině se výraz *experimentátor* používá ve foneticky zaměřených člancích běžně. Ve španělštině ale také existuje – *experimentador*. Autor tento termín opsal. Spojení je sice explicitnější než v češtině, ale podle mého názoru je zbytečně dlouhé.

- *voz hablada – řeč*

→ Překladové slovníky výraz *voz hablada* pro řeč „neznají“. Ve španělském originále je toto spojení ale zcela na místě, protože stojí v kontrastu proti *voz cantada*. Při překladu jsem vycházela především z kontextu a vlastních zkušeností.

- *volumen o nivel de presión sonora – hladina akustického tlaku*

→ Ve španělštině výraz *acústico* existuje, nicméně úzus je jiný a pro „český“ *akustický tlak* se ve slovním spojení používá adjektiva *sonora*. Výraz *volumen* musel být vynechán, protože v češtině se v tomto kontextu *objem s akustickým tlakem* nespojuje.

- *conducta vocal – hlasové chování*

→ Jde o doslovný překlad, a proto se zdá, že by s tímto spojením neměl být problém. Ve fonetických textech se ale vyskytuje jen sporadicky, proto je třeba s ním zacházet opatrně.

- eje de abscisas, eje de ordenadas – horizontální osa, vertikální osa

„...en el eje de abscisas, o eje horizontal, se representan...“

„En el eje de ordenadas, o eje vertical, se representan...“ (s. 2 originálu)

→ Španělské výrazy *abscisas* a *ordenadas* bych hodnotila jako terminologické, výrazy *horizontal* a *vertical* lze chápat jako běžnější, vysvětlující. I v češtině najdeme podobnou dvojici slov (*horizontální – vodorovná, vertikální – svislá*), nicméně vztah mezi českými výrazy je na jiné, jakoby nižší, úrovni. Běžnější španělská slova *horizontal/vertical* působí v češtině (*horizontální/vertikální*), v rámci dané dvojice, jako terminologická. Na druhé straně jsou výrazy *horizontální* a *vertikální* běžně, například ve středoškolské matematice, používány. Proto jsem nepovažovala za nutné tyto výrazy dále vysvětlovat. Naopak, vysvětlování mi přišlo na tomto místě nevhodné. Mohlo by působit jako podceňování vzdělanosti čtenářů. Vysvětlující vsuvky jsem tedy vynechala.

- informante, persona explorada, participante, persona a la cual se le realiza la medición – respondent, subjekt

→ Ve španělštině je použito hodně synonymických výrazů. Minimálně jeden z nich, *persona a la cual se le realiza la medición*, je, stejně jako v případě experimentátora, opisný. Za popisné by se dalo považovat i spojení *persona explorada*. Pro překlad jsem volila jednoslovné termíny. České a španělské výrazy jsem k sobě nijak nepřirazovala. Řídila jsem se tím, který výraz mi připadal v daném kontextu vhodnější. Slovo *subjekt* jsem používala spíše na začátku článku, dokud byl popis v obecné rovině. U popisu protokolu jsem začala častěji používat slovo *respondent*. *Subjekt* je příliš obecné – nemusí ani jít o člověka. *Respondent* je výraz konkrétnější, který implikuje osobu aktivně se podílející na nějakém výzkumu.

- sonido, tono – zvuk, tón

→ Na první pohled bezproblémové dvojice. Ve výchozím textu jsou slova *sonido* a *tono* používána v postati synonymicky. Jde ale o slovo nadřazené (*sonido*) a podřazené (*tono*). Mezi zvuky se řadí i ruchy, které jsou opakem tónů. Proto by bylo vhodnější používat spíše výraz *tono*. Nicméně při překladu jsem se často držela originálu. Výběr termínu jsem tedy nechala na autorovi, protože je v dané oblasti určitě povolanejší osobou než já. Rozhodla jsem

se tak přesto, že španělština obecně zaujímá k problematice tohoto typu volnější postoj než čeština.

- *nota, tono – nota, tón*

→ Podobný problém jako u pojmů *sonido* a *tono* nastal v případě *nota* a *tono*. Jde o výrazy, které jsou si velmi blízké, v určitých kontextech zaměnitelné, ale španělský a český úzus se liší. Nejvýrazněji se kontrast ukazuje v tabulkách k fonetogramům, kde je vodorovný řádek nazván *extensión tonal*, ale ve svislých sloupcích jsou výrazy *nota mín./máx.* *Tón* je pojem pro zvukový signál, *nota* je značka pro jeho zaznamenávání. Vzhledem k tomu, že v tabulkách nejsou *noty* jako značky, ale písmena značící výšku *tónu*, nedržela jsem se originálu a ve sloupcích jsem výraz *nota* nahradila výrazem *tón*. Tak jako v předchozím případě nepředpokládám, že by se ve španělském textu jednalo o chybu.

Předchozí body se zajímavě mísí v překladu následujícího úryvku:

„Emitir los *sonidos* una vez escuchados, pero nunca antes de que finalice la *frecuencia* facilitada por el técnico que realiza la medición a través del propio programa informático. Este hecho es debido a que, en caso de no existir un mínimo intervalo de pausa entre la *nota* facilitada al informante y la *frecuencia* producida por este, el programa informático puede interpretar como parte del campo vocal del *informante* el propio *sonido de la nota* producida.“ (s. 9 originálu)

„*Tóny* reprodukovat vždy až po doznění *zvuku* generovaného počítačovým programem. Pokud by mezi *zvukem generovaným počítačem* a *reprodukcí samotného respondent*a nevznikla pauza, mohl by být do hlasového pole *respondenta* zahrnut i *vygenerovaný zvuk*.“ (s. 20 překladu)

→ Již v úvodu odstavce jsem se nedržela termínů, které použil autor, a to proto, že by se kvůli jiné větné konstrukci opakoval dvakrát za sebou pojem *zvuk*. Termín *frecuencia* je totiž nahrazen pojmem *zvuk*. Podobně, jak uvádím v následujícím bodě, se v češtině užívají spojení *produkovat/generovat zvuk/tón*, ne *frekvenci/notu*. Projevuje se zde i paralela *informante – respondent*. Na konci odstavce dochází k propojení termínů ve spojení *sonido de la nota producida*. Doslovný překlad *zvuk produkované noty* není příliš vhodný. Nahradila jsem ho stručnějším spojením *vygenerovaný zvuk*. Podobný případ nastal i na jiných místech překladu.

- *frecuencia emitida/producida – naměřená frekvence, tón s frekvencí...*

→ Doslovný překlad – *produkovaná frekvence* – by se mohl zdát použitelným. Nicméně spojení, které se objevuje ve španělštině, není v češtině možné. *Frekvence* je charakteristika *zvuku*. Proto nelze říct, že *frekvence* je produkována. Produkován může být *zvuk/tón*. Mluví se pak o *tónu s naměřenou frekvencí* nebo například o *zaznamenané frekvenci*.

- *resumen – abstrakt*

→ Zatímco čeština rozlišuje dva typy textů shrnujících obsah článku – *abstrakt* a *resumé*, španělština používá pouze *resumen*. Vzhledem k základu slova *resumen* by se jako první varianta pro překlad nabízelo *resumé*, nicméně je třeba vycházet z charakteristik českého *abstraktu* a *resumé*. Na základě tohoto faktu musí být výslednou variantou *abstrakt*. Toto rozhodnutí podporuje i použitý anglický výraz *abstract*.

- *número – č.*

→ U popisů fonetogramů, tabulek k fonetogramům a obrázků jsem se rozhodla používat zkratku *č.* místo celého slova *número*. Vycházela jsem z českého úzu, kde se zkratka používá častěji než celé slovo, a také z konvence fonetických článků, kde zkratka také převládá.

- *niveles de presión sonora – hodnoty akustického tlaku*

→ Doslovný překlad *úrovně akustického tlaku* by teoreticky bylo možné použít. Vzhledem ke kontextu se mi ale vhodnější zdálo spojení *hodnoty akustického tlaku*.

2.1.2. Kulturní neekvivalence

Kulturní neekvivalence se projeví nejvíce v oblasti lexika.

Problematika rozdílných presupozic se objevila již v úvodu první kapitoly, kde se autor zmiňuje o počítačových programech a softwarech. Vzhledem k tomu, že jsou jejich názvy v angličtině, nijak jsem je nepřekládala. Není zde tedy problém v překladu jako takovém. Jde o rozdílnou informovanost čtenářů. Čeští příjemci textu se s názvy počítačových programů setkají pravděpodobně poprvé. Těžko mohou posuzovat rozsah znalostí španělských čtenářů v této oblasti. Ale na internetu se mi podařilo dohledat pár desítek španělsky psaných stránek, které se o daných programech zmiňují. Českou psanou zmínku jsem nenašla ani jednu. Proto

předpokládám, že španělské publikum bude v této oblasti informovanější než české. Rozdíl v informovanosti recipientů jsem ale v tomto případě nemohla nijak kompenzovat. Použité programy jsem nemohla nahradit jinou alternativou, která by byla známa českých čtenářům, protože by to měnilo podstatu sdělení.

„...en el programa *Phonetogram* del “software” *Dr. Speech Science*⁴ para Windows -versión⁵ 4.0- de *Tiger Electronics Inc.*...

“*Dr. Speech*”⁶ es un paquete de “software” independiente de “hardware” alguno que funciona en el entorno Windows⁷. Una alternativa al programa “*Phonetogram*” sería el “software” “*Voice Range Profile*” de *Kay El*⁸, que forma parte del paquete de “software” asociado al CSL 4300. Además de estos programas hay otras alternativas, como por ejemplo, el kit de desarrollo del “software” de análisis “*Snack*” que incluye un fonetograma básico (<http://www.speech.kth.se/sanck/>).“ (s. 2 originálu)

„...v modulu *Phonetogram* softwaru *Dr. Speech Science* pro Windows – verze 4.0. - od *Tiger Electronics Inc.*

Dr. Speech je balíček softwaru nezávislého na hardwaru, který pracuje v prostředí Windows. Alternativou k programu *Phonetogram* by byl software *Voice Range Profile* od firmy *Kay El*, který je součástí balíčku softwaru určeného pro CSL 4300. Existují i další alternativy, jako například soubor nástrojů analytického softwaru *Snack*, který zahrnuje základní fonetogram (<http://www.speech.kth.se/snack/>).“ (s. 9 překladu)

Jak jsem již zmínila (1.1.3 Adresát), kulturní neekvivalence se projevila také v oblasti systému školství. Autor vyjmenovává skupiny respondentů, které se zúčastnily fonetometrického testování. Jednalo se o studenty různých oborů s různým stupněm ukončeného vzdělání a o vyučující s různým zaměřením. Společným jmenovatelem obou skupin, studentů a vyučujících, byl profesionální vztah k hudbě.

4 V originále je chybný tvar *Sciencie*. Chybu jsem opravila, protože tato část analýzy se této problematice nevěnuje.

5 V originále je na tomto místě chybný tvar *versió*. Chybu jsem opravila, protože tato část analýzy se této problematice nevěnuje.

6 V originále ve spojení *Dr. Speech* chybí tečka. Chybu jsem opravila, protože tato část analýzy se této problematice nevěnuje.

7 V originále je chybně (s malým písmenem na začátku) napsané slovo *Windows*. Chybu jsem opravila, protože tato část analýzy se této problematice nevěnuje.

8 V originále je chybně tečka za *El*. Chybu jsem opravila, protože tato část analýzy se této problematice nevěnuje.

Studijní zaměření studentů a pedagogické zaměření vyučujících se ale neshoduje se systémem, jaký je v České republice. Obory, stupeň vzdělání ani typy škol neodpovídají české situaci.

V tomto případě jsem se ke španělským výrazům nesnažila hledat alespoň částečně odpovídající české ekvivalenty, protože výsledek by mohl být zavádějící.

„...mediciones a *maestros de música en formación, a maestros y a profesores de música en ejercicio, a estudiantes de canto y a cantantes...*“ (s. 6 – 7 originálu)

„...testování *studentů učitelství hudby, vyučujících hudby na různých typech škol, studentů zpěvu a zpěváků.*“ (s. 15 překladu)

„...*directores y cantores de agrupaciones corales, estudiantes de canto y cantantes profesionales, y maestros y profesores de música.*“ (s. 15 originálu)

„...*dirigenti a zpěváci sborových těles, studenti zpěvu a profesionální zpěváci a učitelé hudby na různých typech škol.*“ (s. 27 překladu)

„*Formación de maestros y profesores de música*“ (s. 16 originálu)

„*Příprava učitelů hudby pro různé typy škol*“ (s. 27 překladu)

S rozdílem mezi dvěma kulturami souvisí i další, i když od předešlých případů zcela odlišný, jev. Jedná se o opakování slov nebo slov se stejným základem. Zatímco čeština se opakování v rámci kratších úseků úzkostlivě vyhýbá, španělština k této problematice přistupuje mnohem volněji. Příkladem může být poznámka pod čarou ze strany 8 originálu, kde se v jedné větě dvakrát opakuje slovo *informante*. V překladu jsem se tomuto opakování vyhnula.

„A pesar de que para realizar una fonetometría los *informantes* pueden permanecer de pie, o bien sentados, al elaborar este protocolo, y para facilitar así a los *informantes* la adquisición de un mejor control de la respiración abdominal, se ha optado por utilizar la posición de de pie.“ (s. 8 originálu)

„Pro fonetometrická měření je vyhovující jak pozice vestoje, tak pozice vsedě. Pozice vestoje byla zvolena proto, aby bylo pro *respondenty* snadnější kontrolovat abdominální dýchání (dýchání do břicha).“ (s. 18 překladu)

„Observar que en la *emisión* de los sonidos *emitidos* por los informantes no se utilicen otras vocales diferentes a la “A” o se empleen, sin darse cuenta, los nombres de las notas musicales.“ (s. 13 originálu)

„Dbát na to, aby při produkci tónů nebyl používán jiný vokál než „A“ nebo aby omylem nedošlo k náhradě vokálu za názvy not.“ (s. 23 překladu)

→ Výrazy *emitir* a *emisión* jsou slova příbuzná. Mají tedy stejný základ. Vyskytují se jen s malým rozestupem, což by pro češtinu nebylo vhodné.

Kvůli rozdílnosti jazyků často nebylo možné při překladu zachovat veškeré lexikální jednotky, které obsahuje originál. Tento „problém“ by se dal považovat v překladu téměř za samozřejmost, přesto zde uvádím několik příkladů.

„En este artículo se presenta un protocolo *para la realización* de la fonetometría⁹ -técnica objetiva de análisis y medición del campo vocal...“ (s. 1 originálu)

„V tomto článku je představen protokol fonometrie – objektivní techniky pro analýzu a měření hlasového pole...“ (s. 8 překladu)

→ Tuto verzi překladu jsem považovala za dostatečně výstižnou a pro češtinu přirozenější než například *protokol pro realizaci fonometrických měření*.

„... mientras que *tesitura* (*del italiano, tessitura = tejido, tramo*) es aquella parte de la extensión vocal que se adapta mejor a una determinada voz...“ (s. 2 originálu)

„Poloha hlasu je pak ta část hlasového pole, která nejlépe vyhovuje danému hlasu...“ (s. 9 překladu)

→ Španělský výraz *tesitura*, jak vysvětluje závorka, vychází z italského slova. Do češtiny jsem tento výraz přeložila jako *poloha hlasu*. Toto slovní spojení nemá s italským výrazem nic společného. Obsah závorky by v českém překladu tedy nebyl funkční.

„En lo que respecta al origen y a la evolución de la fonetometría¹⁰, es preciso comentar que *este instrumento*, desde su creación, ha sido designado de maneras diversas.“ (s. 5 originálu)

9 V originále ve slově *fonetometría* chybí přízvuk. Chybu jsem opravila, protože tato část analýzy se této problematice nevěnuje.

10 V originále ve slově *fonetometría* chybí přízvuk. Chybu jsem opravila, protože tato část analýzy se této problematice nevěnuje.

„Pokud jde o vznik a vývoj fonetometrie, je třeba zmínit, že od svého vzniku byla nazývána různě.“ (s. 14 překladu)

→ Jak již bylo zmíněno, španělština má větší sklony k opakování, a to nejen doslovnému, ale i významovému. Výraz *instrumento* odkazuje na *fonetometría*. Že se stále jedná o stejný předmět je zřejmé, proto jsem spojení *este instrumento* v překladu nezohledňovala.

„Postura corporal y tipo respiratorio *a adoptar*“ (s. 7 originálu)

„Držení těla a typ dýchání“ (s. 16 překladu)

→ Jde o schéma fonetometrického protokolu. Aby bylo v češtině obsaženo přesně to co ve španělštině, bylo by nutné větný ekvivalent dále rozvinout. Což by, vzhledem k tomu, že jde o schéma, nepůsobilo dobře. Kromě toho má český překlad i bez *a adoptar* stejnou vypovídací funkci jako španělský originál.

„La existencia del protocolo del informante se configura especialmente como indispensable, ya que, según Kent y Rosembeck (*en* Fernández González, 1996)...“ (s. 8 originálu)

„Už podle Kenta a Rosembecka (Fernández González, 1996)...“ (s. 17 překladu)

→ V tomto případě jde pouze o vynechání předložky. V češtině se jednak předložky v podobných typech odkazů na díla příliš neužívají, jednak by předložka vynucovala skloňování jména, čemuž je lepší se vyhnout.

„Emitir las diferentes frecuencias a reproducir, en primer lugar, en un grado de intensidad mezzoforte. Entonces, y una vez se haya asegurado la nota, aumentar progresivamente la intensidad hasta llegar al punto máximo posible, y después realizar un *diminuendo* de la intensidad hasta obtener la frecuencia requerida al mínimo grado de intensidad posible. (s. 10 originálu)

„Tóny produkovat nejprve s dynamikou mezzoforte, kvůli získání jistoty o správné výšce produkováného tónu, poté zesilovat až na maximum a znovu *zeslabovat* až na minimální možnou intenzitu daného tónu.“ (s. 20 překladu)

→ Výraz *diminuendo* jsem do překladu nezařadila. Popis procesu jsem tedy zachovala na stejné úrovni – *zesilovat*, *zeslabovat*. Popis na stejné úrovni by představovala i dvojice - *crescendo*, *diminuendo*. Rozhodla jsem se ale pro první dvojici výrazů, protože italské výrazy

jsou čistě hudební terminologií.

2.1.3 Další problémy lexikální roviny

Při překladu jsem vynechala lexikální jednotku i z jiného důvodu než kvůli rozdílnosti jazyků (viz předešlý bod). S použitím daného výrazu jsem se neztotožnila a v překladu, přestože zahrnout ho do věty by nebyl problém, jsem ho nepoužila.

„Así pues, en lo que a la extensión tonal se refiere, el informe indica -en Hz las frecuencias máxima y mínima emitidas –acompañadas de su correspondiente equivalencia en notación musical- así como la amplitud de ésta, que *también* se presenta expresada en semitonos.“ (s. 3 originálu)

„Pokud se jedná o tónový rozsah, bude zobrazovat maximální a minimální naměřenou frekvenci (Hz), společně s odpovídajícím názvem tónu, dále příslušnou amplitudu vyjádřenou v půltónech.“ (s. 11 překladu)

→ Výraz *también* neodkazuje na předešlé místo v textu. Půltóny jsou uváděny v tabulkách k fonetogramům, ale v textu se o nich autor až do strany 3 nezmiňuje. Proto jsem výraz v překladu nepoužila.

Ohledně výrazu *informante/participante* (viz 2.1.1 Terminologické výrazy) jsem řešila ještě jeden problém. V originále se většinou používá v čísle jednotném, ale na některých místech byl v čísle množném. Snažila jsem se dodržet jednotnou formu použití, a proto jsem většinou volila číslo jednotné. V množném čísle je výraz například na s. 8 nebo 9 originálu.

2.2 Syntaktická rovina

Španělské věty jsou obecně (nejde tedy o charakteristiku odborného stylu) delší než věty české. Z tohoto faktu vyplývalo nejvíce problémů na syntaktické rovině. Pokud by v překladu zůstala souvětí stejně dlouhá jako v originále, byla by pro češtinu neúnosná. Dlouhá souvětí proto bylo nutné dělit do více vět. Uvádím zde několik příkladů.

„La investigación practicada ha sido realizada durante tres cursos académicos, desde el 2001/2002 hasta el 2003/2004 en el Laboratorio de Fonética Aplicada de la Universitat de Barcelona, siendo la totalidad de los informantes participantes en las mediciones, cerca de un centenar, alumnado que ha cursado la asignatura optativa Técnica de la voz Cantada a lo largo de este período¹¹, todos ellos estudiantes de la Diplomatura de Maestro en Educación Musical de la Facultad de Formación del Profesorado de la Universitat de Barcelona.“ (s. 7 originálu)

„Výzkum se realizoval v průběhu tří akademických roků, 2001/2002 – 2003/2004, v Laboratoři aplikované fonetiky na Barcelonské univerzitě. Účastnila se ho téměř stovka respondentů – studentů, kteří v tomto období absolvovali volitelný předmět Hlasová technika zpěvu. Šlo o studenty bakalářského oboru Učitelství hudební výchovy na Pedagogické fakultě (Facultad de Formación del Profesorado) Barcelonské univerzity.“ (s. 15 překladu)

→ Celý odstavec tvoří ve španělštině pouze jedna věta. Pro český překlad jsem použila věty tři.

„En primer lugar, y en lo que respecta a la postura corporal y al tipo respiratorio a utilizar por los informantes durante el transcurso de la medición, se inicia el protocolo comentando a los informantes la postura a adoptar, de pie, y prestando atención a los siguientes aspectos:“ (s. 8 originálu)

„Prvním bodem protokolu respondenta je držení těla a typ dýchání, které je vhodné při měření dodržovat. Respondent by měl stát a měl by věnovat pozornost následujícím doporučením:“ (s. 18 překladu)

→ V originále je opět jen jedna věta. Pro češtinu jsem zvolila věty alespoň dvě.

¹¹ V originále ve slově *período* chybí přízvuk. Chybu jsem opravila, protože tato část analýzy se této problematice nevěnuje.

Došlo ale i k situaci opačné, tedy že originál obsahuje více vět než překlad. Např.:

„Emitir las diferentes frecuencias a reproducir, en primer lugar, en un grado de intensidad mezzoforte. Entonces, y una vez se haya asegurado la nota, aumentar progresivamente la intensidad hasta llegar al punto máximo posible, y después realizar un disminuyendo de la intensidad hasta obtener la frecuencia requerida al mínimo grado de intensidad posible.“ (s. 10 originálu)

„Tóny produkovať najprve s dynamikou mezzoforte, kvôli získaní jistoty o správne výšce produkovaného tónu, poté zesilovat až na maximum a znovu zeslabovat až na minimální možnou intenzitu daného tónu.“ (s. 20 překladu)

→ Zatímco v originále tvoří odstavec dvě věty, v překladu jen věta jedna.

Dospěla jsem i k překladu na úrovni odstavce. Informace ve větách jsem v odstavcích přeorganizovala, ale tak, aby nedošlo ke změně významu. V následujícím příkladě kvůli tomu došlo k prohození číslování poznámek pod čarou (odkazy na poznámky pod čarou v citacích tedy tentokrát zachovávám) .

„Concretamente, en el programa Phonetogram del “software”Dr. Speech Science¹² para Windows -versión¹³ 4.0- de Tiger Electronics Inc, en el eje de abscisas, o eje horizontal, se representan las¹⁴ frecuencias recogidas desde los 32,7 Hz hasta los 2.097 Hz¹⁵, margen de sonidos que, expresado en términos musicales, comprende un total de seis octavas. En el eje de ordenadas, o eje vertical, se representan los niveles de presión sonora, es decir las intensidades mínima y máxima a que es posible emitir cada una de las frecuencias recogidas, y que van desde los 40 dB hasta los 120 dB (ver fonetograma número 1).“ (s. 2 originálu)

„Konkrétním příkladem je reprezentace naměřených hodnot frekvencí (32,7 – 2 097 Hz, v hudební terminologii je to rozdíl šesti oktáv) na horizontální ose a na ose vertikální reprezentace hodnot akustického tlaku, tedy maximální a minimální intenzity (40 – 120 dB), při které je možné produkovat naměřené frekvence (viz fonetogram č. 1). A to v modulu

12 V originále je chybný tvar *Science*. Chybu jsem opravila, protože tato část analýzy se této problematice nevěnuje.

13 V originále je na tomto místě chybný tvar *versió*. Chybu jsem opravila, protože tato část analýzy se této problematice nevěnuje.

14 V originále je na tomto místě chybný tvar *les*. Chybu jsem opravila, protože tato část analýzy se této problematice nevěnuje.

15 Problematika desetinných čárek a teček viz 2.3. Interpunkce. V tomto případě jsem originál nijak neupravovala.

Phonetogram softwaru Dr. Speech Science pro Windows – verze 4.0. - od Tiger Electronics Inc.“ (s. 9 překladu)

→ Konkretizace modulu softwaru působí v češtině těžkopádně. Vyplývá to i z kulturních neekvivalencí (viz 2.1.2 Kulturní neekvivalence). Vzhledem k obsahu vět pak bylo nejvhodnější umístit názvy programů až na konec odstavce.

2.3 Interpunkce

Pravidla pro používání interpunkčních znamének jsou ve španělštině a v češtině samozřejmě jiná. V některých případech - například u čárek oddělujících věty - nemá smysl se z hlediska analýzy rozdílem mezi jazyky zabývat. Jindy, třeba u spojovníků a závorek, je možné originál „kopírovat“. Přesto jsem se někdy rozhodla pro jiné řešení. Uvádím zde několik příkladů:

Margen dinámico (dB):	30.3	59.2	89.5
--------------------------	------	------	------

(s. 3 originálu)

Dynamický prostor (dB)	30,3	59,2	89,5
---------------------------	------	------	------

(s. 10 překladu)

→ Na příkladu tabulek jsou zřejmé dva jevy – španělské desetinné tečky a české desetinné čárky a dvojtečka v názvu řádku španělské tabulky. Pokud jde o desetinné tečky a čárky, volba pro češtinu je jen jedna, tedy čárky. Ve španělštině je situace trochu jiná: „Para separar la parte entera de la decimal debe usarse la coma, según establece la normativa internacional: 25,3456. No obstante, también se admite el uso anglosajón del punto, extendido en algunos países americanos: 25.3456¹⁶.“ Autor se rozhodl použít tečku, což je přípustné, ale vzhledem k tomu, že jde o univerzitní časopis, bylo by asi vhodnější držet se normy. Dvojtečku jsem do překladu nezařadila proto, že český úzus takový není.

16 <http://reglasdeortografia.com/numerales.html>

„...se representan las¹⁷ frecuencias recogidas desde los 32,7 Hz hasta los 2.097 Hz, margen de sonidos que, expresado en términos musicales, comprende un total de seis octavas.“ (s. 2 originálu)

„Konkrétním příkladem je reprezentace naměřených hodnot frekvencí (32,7 – 2 097 Hz, v hudební terminologii je to rozdíl šesti oktáv)...“ (s. 9 překladu)

→ K problematice desetinných čárek a teček je třeba uvést místo, kde se autor dopustil chyby a použil desetinnou čárku. Pro odlišení řádu tisíců pak použil tečku. Vzhledem k tomu, že na jiných místech v textu používá desetinné tečky, nezdálo se mi to příliš vhodné. V překladu jsem tečku oddělující řád tisíců nepoužila, protože se to v češtině příliš neobjevuje. Navíc jsem zvolila pro číselné hodnoty závorky. Vyplývalo to ze syntaktické struktury v překladu (viz 2.2 Syntaktická rovina).

„“Dr. Speech” es un paquete de “software” independiente de “hardware” alguno que funciona en el entorno Windows¹⁸. Una alternativa al programa “Phonetogram” sería el “software” “Voice Range Profile” de Kay El¹⁹, que forma parte del paquete de “software” asociado al CSL 4300. Además de estos programas hay otras alternativas, como por ejemplo, el kit de desarrollo del “software” de análisis “Snack” que incluye un fonetograma básico (<http://www.speech.kth.se/sanck/>).“ (s. 2 originálu)

„*Dr. Speech* je balíček softwaru nezávislého na hardwaru, který pracuje v prostředí Windows. Alternativou k programu *Phonetogram* by byl software *Voice Range Profile* od *Kay El*, který je součástí balíčku softwaru určeného pro CSL 4300. Existují i další alternativy, jako například soubor nástrojů analytického softwaru *Snack*, který zahrnuje základní fonetogram (<http://www.speech.kth.se/snack/>).“ (s. 9 překladu)

→ Pravidla pro používání uvozovek jsou v obou jazycích velmi podobná. Ve španělském textu jich je v tomto úryvku opravdu hodně. Některé navíc na místech, kde mi jejich použití přijde nadbytečné. V překladu jsem eliminovala uvozovky u výrazů, s kterými je čtenář zvyklý běžně operovat – software a hardware. Názvy softwarů jsem odlišila kurzivou, protože tak jsou odlišeny i v hlavním textu. Autor použil v hlavním textu kurzivu a v poznámce pod čarou uvozovky. Zdálo se mi zbytečné volit různé typy odlišení.

17 V originále je na tomto místě chybný tvar *les*. Chybu jsem opravila, protože tato část analýzy se této problematice nevěnuje.

18 V originále je slovo *Windows* napsáno s malým /w/. Stejně tak jsem dopsala i chybějící tečku ve spojení *Dr. Speech* na začátku věty. Chyby jsem opravila, protože tato část analýzy se této problematice nevěnuje.

19 V originále je chybně tečka za *El*. Chybu jsem opravila, protože tato část analýzy se této problematice nevěnuje.

„Así pues, en lo que a la extensión tonal se refiere, el informe indica -en Hz- las frecuencias máxima y mínima emitidas –acompañadas de su correspondiente equivalencia en notación musical- así como la amplitud de ésta, que también se presenta expresada en semitonos. Del margen dinámico, expresado en dB, el informe indica la intensidad mínima y máxima registradas, así como el margen total de intensidad producido.“ (s. 3 originálu)

„Pokud se jedná o tónový rozsah, bude zobrazovat maximální a minimální naměřenou frekvenci (Hz), společně s odpovídajícím názvem tónu, dále příslušnou amplitudu, vyjádřenou v půltónech. Co se týče dynamického rozsahu (dB), uvádí tabulka maximální a minimální naměřenou intenzitu a dále pak celkový rozsah produkovaných intenzit.“ (s. 11 překladu)

→ Na rozdíl od originálu neobsahuje překlad ani jeden spojovník. V prvním případě -en Hz- jsem spojovníky nahradila závorkami, navíc jsem vynechala předložku *en*, taková forma zápisu je ve fonetických odborných textech nejčastější. V druhém případě – *acompañadas de su correspondiente equivalencia en notación musical*- plní spojovníky funkci čárky. To se promítlo v překladu, kde jsem čárky použila. Vsuvka *expresado en dB* v poslední větě byla nahrazena (*dB*). Zachovala jsem tak stejnou formu zápisu pro sdělení stejného druhu informace. Podobný případ se objevil na s. 6 originálu – s. 14 překladu, kde jsem také vynechala předložky a čárky nahradila závorkami.

„...la distancia mantenida entre la boca y el micrófono sea la exacta -treinta centímetros- para obtener un correcto funcionamiento...“ (s. 13 originálu)

„...vzdálenost mezi mikrofonom a ústy respondenta zůstávala stále stejná, tedy 30 centimetrů, aby bylo umožněno správné fungování...“ (s. 23 překladu)

→ Vhodnější než spojovníky se mi na tomto místě zdály čárky. Navíc jsem *treinta* převedla na číselný údaj (stejně jako v ostatních případech, kde se tento údaj vyskytl), protože se čeština u vyšších čísel, obzvláště v odborných textech, k tomuto zápisu přiklání.

2.4 Paralingvistické prostředky

Pod paralingvistické prostředky, které byly do určité míry problematické, řadím především grafickou úpravu odstavců a použití různých typů písma.

Možnosti grafické úpravy odstavců jsou dvě: buď se mezi odstavci vynechá řádek a první řádek textu se neodsazuje od kraje, nebo se první řádek odsazuje, ale řádek mezi odstavci se nevynechává. Zatímco v originále je použita první varianta, pro překlad jsem zvolila variantu druhou, která se v češtině používá častěji.

Problém s typy písma se objevil na s. 7 originálu, kde autor zmiňuje obor, který studovaly testované osoby – *Maestro en Educación Musical*. Poprvé je název napsán kurzivou, podruhé nikoliv. V překladu jsem se rozhodla typy písma sjednotit. Kurzivu jsem nakonec nepoužila, protože podruhé je název oboru rozšířen o název fakulty a univerzity – *Educación Musical de la Facultad de Formación del Profesorado de la Universitat de Barcelona* – celé napsané kurzivou už je to příliš dlouhé.

V poznámce pod čarou na s. 9 (s. 2 originálu) jsem kurzivou odlišila název *Kay El*, který byl v originále napsán obyčejně. Rozhodla jsem se tak proto, že i jiné názvy byly odlišené od ostatního textu. Na s. 5 byl navíc tento název odlišen i v originále.

Pod tento bod by se dala zařadit ještě jedna problematika – jiné pořadí abstraktů v originále a překladu. V originále je na prvním místě abstrakt španělský, dále anglický, poslední je katalánský. V překladu jsem dala na první místo abstrakt anglický, což bývá v odborných fonetických časopisech zvykem. Na druhé místo jsem zařadila španělský abstrakt – nechala jsem tedy u sebe cizojazyčné texty (z originálu jsem je převzala a nijak neupravovala). Jako poslední jsem dala český abstrakt (překlad původního španělského).

3 Typologie překladatelských posunů

Pro jednotlivé typy posunů zde uvedu zástupné příklady. Budu se věnovat především případům, které nejsou zmíněny v předešlé kapitole. Při klasifikaci posunů jsem se nechala inspirovat publikací Josefa Dubského *Capítulos de estilística funcional comparada: Kapítoly z porovnávací funkční stylistiky* (1988). Jde sice o stylistiku, ale protože je srovnávací, autor zařazuje změny, ke kterým mezi jednotlivými jazyky dochází. Tuto klasifikaci jsem se rozhodla využít jako výchozí pro typologii překladatelských posunů.

3.1 Gramatické posuny

Jde o posuny vzniklé změnou gramatické kategorie, změnou ve slovesném rodě nebo například použitím jiného druhu vedlejší věty, případně nahrazením vedlejší věty větným členem a naopak.

„Por otro lado, el término campo vocal o gama vocal además de considerar la extensión tonal también considera el margen dinámico, es decir *la intensidad a la que se emite la totalidad de las frecuencias de la extensión tonal*.“ (s. 2 originálu)

„Výraz hlasové pole označuje kromě tónového rozsahu také dynamický rozsah, jinými slovy *intenzitu náležící frekvencím tónového rozsahu*.“ (s. 9 překladu)

→ V originále je vedlejší věta rozvíjející výraz *intensidad*, v překladu jsem použila větné členy, které ji nahradily.

„En este aspecto *obsérvese*, en los fonetogramas números dos y tres...“ (s. 4 originálu)

„...*je vidět* při srovnání fonetogramu č. 2 a č. 3...“ (s. 11 překladu)

→ Určité sloveso *obsérvese* je v překladu nahrazenou neosobní vazbou *je vidět*.

„...es necesario el *establecimiento* de un protocolo...“ (s. 6 originálu)

„...je třeba *ustanovit* protokol...“ (s. 15 překladu)

→ Podstatné jméno *establecimiento* je nahrazeno slovesem *ustanovit*.

„Procurar que los informantes *no emitan* ninguna de las frecuencias requeridas en cada momento, utilizando la llamada voz de falsete.“ (s. 13 originálu)

„Zajistit, aby pro produkci žádného z tónů *nebylo užíváno* techniky falzetu.“ (s. 23 překladu)

→ Zatímco v originále je sloveso v určité formě, v překladu je forma neosobní.

V článku se objevují různé instrukce, kterými by se měl experimentátor nebo respondent řídit. Tyto body mají neosobní formu. Tu jsem v překladu zachovala, ale někdy jsem použila jiné prostředky k jejímu dosažení. Například na s. 14 originálu je neosobní forma vyjádřena infinitivy sloves *conocer* nebo *valorar*. V překladu (s. 25) jsem tato slovesa nahradila podstatnými jmény slovesnými *zjištění* nebo *zhodnocení*.

3.2 Kondenzace

Kondenzace je pro překlad ze španělštiny velmi typická. Čeština tíhne v odborných textech ke stručnosti, španělština se nebrání významovému opakování.

„En lo que respecta al origen y a la evolución de la fonetometría²⁰, es preciso comentar que este instrumento, desde su creación, ha sido designado de maneras diversas. El primer nombre con el que se conoció, “curva vocal”, tal vez haciendo referencia a la expresión gráfica del resultado de la prueba, fue descrito por Calvet en 1953. Años más tarde, en 1972, Komiyama (en Perelló, 1996) designó a este procedimiento de análisis como “fonograma”, siendo el mismo quien, cinco años después, apuntó la posibilidad de aplicar un mecanismo que posibilitara inscribir automáticamente las curvas en lugar de realizar este procedimiento de una manera manual. Finalmente, en 1977, Dejonckere (en Perelló, 1996) le llamó “fonetograma”, nombre con el que se conoce en la actualidad. En inglés, tal y como figura en el instrumento comercializado por la casa Kay El, es conocido por Voice Range Profile.“ (s. 5 originálu)

„Pokud jde o vznik a vývoj fonetometrie, je třeba zmínit, že od počátku byla nazývána různě. První název – „hlasová křivka“ - z roku 1953 byl od Calveta. Vycházel z grafické reprezentace výsledků testování. O několik let později, v roce 1972, Komiyama pojmenoval proces analýzy jako „fonogram“ (Perlló, 1996). Byl to také on, kdo o pět let později navrhl metodu, jak zaznamenávat křivky automaticky, a ne manuálně. Nakonec, v roce 1977, vznikl název, který se ve fonetometrii používá dodnes - „fonetogram“ - autorem je Dejonckere (Perelló, 1996). V angličtině, kde fonetogram figuruje především jako komerční nástroj firmy Kay El, je nazýván „Voice Range Profile“.“ (s. 14 překladu)

→ Při srovnání těchto dvou odstavců je kondenzace zřejmá. Z čistě statistického hlediska – španělský text obsahuje 147 slov (880 znaků) český text 107 slov (656 znaků).

²⁰ V originále ve slově *fonetometría* chybí přízvuk. Chybu jsem opravila, protože tato část analýzy se této problematice nevěnuje.

3.3 Zeslabování

Zatímco španělština se nebojí expresivnějších výrazů, čeština je na poli odborných článků zdrženlivější. Tento posun bývá také označován jako nivelizace.

„...aspecto que valorado subjetivamente sería *totalmente* imperceptible.“
(s. 4 originálu)

„Tyto aspekty by pouze subjektivním pozorováním byly nezaznamenatelné.“
(s. 11 překladu)

→ Výraz *totalmente* jsem v překladu vypustila. Přišel mi příliš expresivní.

„Mantener los hombros relajados en su posición *más* baja.“ (s. 9 originálu)

„Ramena nechat uvolněná a dole.“ (s. 18 překladu)

→ Originál mluví o *nejnižší pozici ramen*. Do překladu jsem nezařadila výraz *nejníže*, protože v češtině se používá spíše *nechat ramena dole*. Výraz *nejníže* mi nepřišel vhodný i proto, že vyvolává pocit velké snahy, což je v rozporu s podstatou tohoto bodu.

3.4 Zesilování

Zesilování je opačný proces než zeslabování. Jde tedy o expresivnější výrazy nebo o výrazy s vyšší mírou dané vlastnosti.

„Segunda fase: aspectos *a considerar* durante la realización de las mediciones“
(s. 12 originálu)

„Druhá fáze: *důležité* aspekty průběhu měření“ (s. 23 překladu)

→ Spojení *a considerar* odpovídá spíše výraz *ke zvážení*. Vzhledem k povaze kapitoly, kde autor nabádá k dodržování určitých postupů prostřednictvím infinitivů (*mantener, evitar, observar...*), tzn. poměrně důrazně, jsem se rozhodla *a considerar* přeložit jako *důležité*. Kromě zesílení zde dochází také ke gramatickému posunu „sloveso → přídavné jméno“.

3.5 Explicitace

Explicitace neboli (do)vysvětlování. Někdy může být i nezáměrná, což hlavně v uměleckých dílech nebývá hodnoceno pozitivně. Jindy je nezbytná, aby čtenář překladu pochopil text stejně jako čtenář originálu.

„Utilizar la respiración de tipo *abdominal*.“ (s. 9 originálu)

„Používat *abdominální dýchání (dýchání do břicha)*.“ (s. 18 překladu)

→ Vysvětlení je uvedeno v závorce. Španělský příjemce považuje výraz *abdominal* za běžný. Pro českého čtenáře je *abdominální* výrazem odborným. Proto jsem považovala za vhodné uvést i „lidovější pojmenování“.

3.6 Další posuny

Pod tento bod bych ráda zařadila dva posuny, které jsem v Dubského skriptech neobjevila. Prvním z nich je konkretizace, kdy originál obsahuje výraz nadřazený výrazu v překladu.

„...prestando atención a los siguientes *aspectos*:“ (s. 8 originálu)

„...věnovat pozornost následujícím *doporučením*:“ (s. 18 překladu)

→ Kromě gramatického posunu *prestando* – *věnovat*, je rozdíl mezi *aspectos* a *doporučením*. *Aspectos* je obecnější výraz, zatímco *doporučením* je mnohem konkrétnější a dalo by se pod *aspectos* zahrnout. Na s. 25 překladu je *aspectos* (s. 14 originálu) přeloženo jako *údajů*. Jde o stejný případ.

„...evaluar los resultados conseguidos mediante un determinado tipo de *trabajo* vocal.“ (s. 16 originálu)

„...zhodnotit účinnost dosavadní hlasové *výuky*.“ (s. 27 překladu)

→ Výraz *trabajo* je nadřazený výrazu *výuka*, čeština je tedy konkrétnější. Kromě toho je překlad mnohem úspornější, tento jev Dubský označuje jako kondenzaci nebo princip ekonomie.

Další posun, který se mezi originálem a překladem objevil, byla nivelizace. Je to případ, kdy se stírají rysy, kterými se daný prvek vyčleňuje z určité vrstvy (lexikální roviny). Mezi španělštinou a češtinou existuje jeden typický druh nivelizace v oblasti lékařské terminologie. Jde o případy, kdy je v češtině pro stejnou situaci výraz odborný i laický. Ve španělštině se často vyskytuje výraz jen jeden, který odpovídá spíše českému odbornému.

„Flexionar ligeramente las *rodillas*, notando el endurecimiento del *cuádriceps*²¹ y el peso del cuerpo apoyado en los pies.“ (s. 8 originálu)

„Mírně pokrčit *nohy* tak, aby došlo ke zpevnění *stehenních svalů* a rozložení váhy na obě nohy.“ (s. 18 překladu)

→ *Kvadriceps* je čtyřhlavý sval stehenní. V češtině běžně jako „stehenní sval“. Ve španělštině je *cuádriceps* používán nejen jako odborný termín.

Ve výše zmíněné ukázce se projevuje i další posun – generalizace. *Rodillas* je výraz konkrétnější, výraz *nohy* mu lze nadřadit. Řídila jsem se územ. Častěji se používá spojení *pokrčit nohy* než *pokrčit kolena*.

Posledním jevem, jemuž bych se chtěla v této části věnovat, je proces, který by se dal označit jako stylová diferenciace. Jde v podstatě o opak nivelizace. Při nivelizaci se specifické rysy stírají, v tomto případě se přidávají. Konkrétně z lexika, které v případě originálu spadá do běžné slovní zásoby, se stává lexikum odbornější, příznakové.

Jde například o výrazy *persona explorada*, *persona a la cual se le realiza la medición* – *respondent*, *subjekt*. Zatímco španělská spojení neobsahují nijak specializované lexikum, navíc jsou velmi popisná, s českými výrazy se běžně mimo odbornou praxi recipienti neseťkají. Stejně je tomu u výrazů *técnico responsable de llevar a cabo la medición/a término las fonetometrías/persona encargada de realizarlas* – *experimentátor*.

21 V originále není ve slově *cuádriceps* napsaný přízvuk. Chybu jsem opravila, protože tato část analýzy se této problematice nevěnuje.

4 Metoda překladu

Při překladu bylo mou prioritou zachovat obsahovou podstatu článku, jakož i jeho funkci a přizpůsobit text potencionálnímu publiku. Na jedné straně jsem se snažila o překlad poměrně těsný, a to především v místech, která byla hodně odborně založená. Mým cílem bylo vyhnout se takovým významovým posunům, které by ovlivnily správné pochopení textu. Na druhé straně jsem se snažila o překlad volný, aby se text stylem vyjadřování přiblížil svým českým ekvivalentům. Udělala jsem maximum pro to, abych text správně pochopila a odpovídajícím způsobem ho převedla do češtiny.

Respektovala jsem autorův přístup ke skutečnosti i způsob vyjadřování. Do překladu jsem ale promítla i své vlastní stanovisko, a to především v situacích, kdy jsem na základě svých zkušeností a opodstatněných argumentů usoudila, že bude lepší zvolit odlišný přístup, než zvolil autor.

Překládala jsem podle svého nejlepšího vědomí a nabytých zkušeností a s co největším využitím dostupných informací.

Použitá literatura

BORKOVÁ, A. (2010). Možnosti hlasové terapie u funkčních poruch hlasu (s. 17 – 19). Staženo 12.11.2012 z <http://is.muni.cz>

ČECHOVÁ, M., KRČMOVÁ, M. & MINÁŘOVÁ, E. (2008). Současná stylistika (s. 208 - 213). Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

DUBSKÝ, J. (1988). Capítulos de estilística funcional comparada: Kapitoly z porovnávací funkční stylistiky. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

FRIČ, M. (2008). Porovnání parametrů hlasových polí u hlasových profesionálů a začínajících studentů herectví. Staženo 26.06.2012 z <http://zvuk.hamu.cz>

FRIČ, M., HALÍŘ, M. & KUČERA M. (2010). Praktický kurz hlasové rehabilitace a reedukace (s. 12 - 14). Staženo 16.07.2012 z <http://www.hlascentrum.cz>

KARLÍK, P. & RUSÍNOVÁ, Z. & NEKULA, M. (2008). Příruční mluvnice češtiny (s. 699 - 729). Praha: Lidové noviny.

NORD, Ch. (2005). Text analysis in translation: theory, methodology, and didactic application of a model for translation-oriented text analysis. Amsterdam: Rodopi.

Kol. autorů (1999). Pravidla českého pravopisu: školní vydání včetně Dodatku. Praha: Fortuna

http://www.materialmusical.com/edmon_elgstrom.html (02.02.2013)